

ROMA FIATALOK SZEREPVÁLLALÁSA EURÓPÁBAN: KIHÍVÁSOK, SZÜKSÉGLETEK, LEHETŐSÉGEK

ROMA FIATALOK KILÁTÁSAI

A *Roma Youth Voices* (Roma Fiatalok Hangja) projekt keretében készült jelentés
2020.

TARTALOMJEGYZÉK

Főbb tények és megállapítások	3
A projekt részletei és módszertana	5
1. Bevezetés	7
2. A fiatalok szerepvállalását elősegítő normák és keretek	8
3. A „roma ifjúság” meghatározása	12
4. A roma fiatalok részvételének jelentősége	15
5. Melyek a fő kihívások, amelyekkel a roma fiatalok szembesülnek?	17
5.1. Cigányellenesség	19
5.2. Képzési, oktatási lehetőségek	20
5.3. Foglalkoztatás	21
5.4. Roma fiatalok a roma programokkal és szakpolitikákkal foglalkozó struktúrákban és intézményekben	22
5.5. Migráció és mobilitás az európai térségben	25
5.6. A társadalmi nemmel kapcsolatos kérdések	25
5.7. Szabadidős tevékenységek és sport	26
5.8. Kábítószer-használat és egyéb függőségek	27
6. A roma fiatalok szerepvállalásával kapcsolatos kihívások, igények és lehetőségek	29
6.1. Kihez fordulnak a roma fiatalok támogatásért?	29
6.2. Mi motiválja a roma fiatalokat a közéleti szerepvállalásra?	31
6.3. A roma ifjúság szerepvállalási formái	32
6.4. Mi akadályozza a roma fiatalok részvételét?	37
7. Következtetések	41
8. Ajánlások	43
Melléklet	48

FŐBB TÉNYEK ÉS MEGÁLLAPÍTÁSOK

- A roma népesség demográfiai tekintetben eltér a többségi európai népességtől, hiszen egész Európában észrevehetően fiatalabb.
- A roma fiatalok több szempontból sokfélék. Heterogenitásuk miatt a roma ifjúsági csoportok eltérő igényeinek megfelelően differenciált roma ifjúságpolitikára van szükség.
- A roma fiatalok nem élvezik ugyanazokat a jogokat és előnyöket, mint az Európai Unió bármelyik másik fiatal polgára, hiszen főként az őket érő cigányellenesség és életkoruk miatt korlátozott a hozzáférésük árukhöz és szolgáltatásokhoz.
- Hatalmas szakadék tátong az ifjúsági részvételre vonatkozó számos (nemzetközi, európai, illetve nemzeti) keretrendszer tartalma és a roma fiatalok tényleges részvételének szintje között.
- A roma fiatalok részt vesznek a politikai és közéletben (pl. demonstrációkon, civil szervezetek munkájában stb.); emellett a roma fiatalok és a civil szervezetek ma már sikeresebben fejezik ki aggodalmaikat és véleményüket a számukra fontos közügyekben.
- A legtöbb roma fiatal nem tud az uniós szintű ifjúsági kezdeményezésekről és programokról (amilyen pl. Erasmus+, Európai Önkéntes Szolgálat/Európai Szolidaritási Testület stb.). A kutatás eredményei alapján egyértelmű, hogy a roma fiatalok nem részesülnek olyan mértékben a fiatalokat célzó uniós programokból, mint nem roma társaik.
- A szakpolitikai dokumentumokban megjelennek a roma lányok és gyermekek, de kifejezetten a roma fiatalok nem. Fontos elgondolkodni azon, hogy miért van ez így: azért-e, mert a roma fiatalokat a többségi ifjúságpolitika részeként kezelik, vagy azért, mert az EU és a nemzeti kormányok számára nem jelentenek prioritást. Esetleg éppen ellenkezőleg: a roma fiatalok eléggé integrálódtak már ahhoz, hogy emiatt ne legyen szükség további célzott intézkedésre.
- A roma fiatalok szemszögéből a legfőbb aggodalmak, problémák a rasszizmussal és a diszkriminációval kapcsolatosak (a válaszadók 73%-a említette ezt), az oktatás és képzés elérhetőségével, a foglalkoztatással, a közéleti és társadalmi szerepvállalással, valamint a gyűlöletbeszéd és a gyűlöletbűncselekmények elleni küzdelemmel kapcsolatosan vannak.
 - A válaszadók 95%-a tapasztalta meg a romákkal szembeni diszkriminatív szavakat, viselkedést vagy gesztusokat.
 - A szakpolitikai erőfeszítések ellenére még mindig nagy különbségek vannak romák és nem romák között az oktatásban, annak elérhetőségében és elvégzésében.
 - A fiatal romák foglalkoztatási lehetőségeit az iskolai végzettségük mellett a munkáltatók részéről tapasztalható nagyfokú diszkrimináció határozza meg.
 - A roma fiataloknak nehézségeik vannak mind az általános ifjúsági, mind a roma politikai képviselői struktúrák elérésével.

- A barátok, a család és a közeli (helyi) nem kormányzati szervezet az a három leggyakoribb (társadalmi) szereplő, illetve struktúra, amelyhez a roma fiatalok támogatásért fordulnak problémáik kezelése érdekében.
- A roma fiatalok aktív polgárok, nagymértékben részt vesznek közösségeik közéleti és politikai életében. Leggyakoribb civil tevékenységeik közé tartozik a romákkal kapcsolatos témákkal foglalkozó különböző műhelymunkákban, szemináriumokon, rendezvényeken való részvétel, a szavazás (pl. európai, nemzeti és helyi szinten); petíciók szervezése és aláírása; tüntetések szervezése egyes igazságtalan gyakorlatok ellen vagy bizonyos jogszabályok megváltoztatásáért/támogatásáért, illetve az azokon részvétel stb.
- A roma fiatalokat az motiválja a közéleti és politikai életben szerepvállalásra, hogy részesei lehetnek bizonyos dolgok megváltoztatásának.
- A roma fiatalok közéleti és politikai szerepvállalásával kapcsolatban említett öt legfőbb akadály a következő:
 - 1 a roma fiatalok nem kapnak helyet a többségi ifjúsági struktúrákban;
 - 2 a fiatalok bizalmatlanok az állami és közigazgatási intézmények iránt;
 - 3 a fiatalokkal szembeni általánosan negatív társadalmi hozzáállások;
 - 4 nem megfelelő, kellő erőforrások (pl. idő, anyagi eszközök);
 - 5 a fiatalok minimális lehetőséget kapnak a változás kezdeményezésére
- A roma fiatalok azt várják a nem kormányzati szervezetektől (roma és többségi ifjúsági civil szervezetektől egyaránt), valamint a nemzeti és helyi kormányoktól, hogy támogassák részvételüket, és vonják be a roma fiatalokat munkájukba, tevékenységükbe.

A PROJEKT RÉSZLETEI ÉS MÓDSZERTANA

Ez a jelentés a Phiren Amenca Nemzetközi Hálózat vezette Roma Fiatalok Hangja projektben részt vevő számos szervezet 2019 és 2020 között végzett munkájának eredménye.¹ Munkája során a Phiren Amenca Európa minden tájáról számos fiatal romával kerül kapcsolatba. A szervezet különböző tanulmányi háttérrel, nyelvtudással és nemzetközi tapasztalattal rendelkező roma fiatalokkal dolgozik, de olyan szegregált és elszegényedett területekről származó roma fiatalokkal is, akik a szervezet tevékenységeinek résztvevőiként gyakran először hagyják el városukat vagy országukat. A Phiren Amenca azzal a céllal végzett kutatást a roma fiatalok előtt álló különböző kihívásokról, igényekről és lehetőségekről, hogy az európai projektek és intézményi keretrendszerek jobban a roma fiatalok bevonásához igazíthatóak legyenek.²

A Roma Fiatalok Hangja projektet 2018-ban a Phiren Amenca Nemzetközi Hálózat, a ternYpe Roma Ifjúsági Hálózat és partnereik kezdeményezték azzal a céllal, hogy a roma és nem roma fiatalok alulról szerveződő társadalmi mozgalmán dolgozzanak. A projekt céljai a romák és nem romák közötti együttműködésre, társadalmi igazságosságra, szolidaritásra és tiszteletre törekvés, valamint a romákkal szembeni sztereotípiák, a cigányellenesség³ és a rasszizmus elleni fellépés voltak. A projekt fő tevékenységei között szerepelt a romák és nem romák közötti tisztelet, párbeszéd és szolidaritás tudatosítása és az e célból folytatott kampányok; a roma ifjúsági szervezetek kapacitásépítése helyi és nemzeti szinten; a roma fiatalok hangjának felerősítése, mozgósításuk és szerepvállalásuk a politikai döntéshozatali folyamatokban; valamint a fiatalok és ifjúsági szervezetek szerepének erősítése a roma és nem roma fiatalokat célzó nemzeti és európai politikák összefüggésében.

A projekt révén a roma fiatalok (és szervezeteik) képessé válnak arra, hogy kiálljanak önmagukért és hozzájáruljanak a sztereotípiák és a rasszizmus elleni küzdelemhez (kampányok szervezésével, a romák és nem romák közötti párbeszéd kialakításával, a szolidaritás és az emberi jogok védelme érdekében civil társadalmi szövetségek létrehozásával). Azt is reméljük, hogy megismerik a romákkal kapcsolatos jelenlegi európai és nemzeti politikai kezdeményezéseket. Végül, de nem utolsó sorban a projekt célja, hogy a döntéshozók és a civil társadalom jobban elismerje a roma ifjúsági szervezeteket a változás előmozdítóiként és partnereiként, s ezzel egyidejűleg felhívja a politikusok és döntéshozók figyelmét a roma fiatalok igényeire, kihívásaira és lehetőségeire.

1 A projektről további részletek a projektoldalon találhatóak:

https://phirenamenca.eu/category/projects/roma_youth_voices/

2 A Roma Ifjúsági Hálózatok álláspontja a 2020 utáni uniós keretrendszerről a nemzeti roma integrációs stratégiák számára

3 A cigányellenesség, illetve a romaellenes diszkrimináció az egyéni megnyilvánulások és cselekedetek, valamint a marginalizáció, a kirekesztés, a fizikai erőszak, a roma kultúrák és életmódok lebecsülése, valamint a romák és más, a náci korszakban és ma is „cigánynak” tekintett, megbélyegzett vagy üldözött egyének és csoportok ellen irányuló gyűlöletbeszéd egyéni megnyilvánulásai és cselekedetei, valamint intézményi politikái és gyakorlatai. Ez ahhoz vezet, hogy a romákat idegen csoportként állítják be és kezelik, és a romákhoz egy sor pejoratív sztereotípiát és torz képet társítanak, amelyek a rasszizmus sajátos formáját képviselik (a cigányellenesség IHRA szerinti munkadefiníciója, 2020).

Ez a jelentés az Európai Unió fiatal romák (15 és 35 év közöttiek, aktivisták és nem aktivisták, önkéntesek és diákok) körében végzett online kérdőíves felmérés eredményeit mutatja be (a konkrét kérdéseket lásd a mellékletben). A kérdőív fő célja az volt, hogy felmérje a roma fiatalok társadalmi, közéleti és politikai szerepvállalásával kapcsolatos igényeket, kihívásokat és lehetőségeket (önkéntesség, politika, társadalmi munka stb.). A kérdőív emellett arra is összpontosított, hogy a roma fiatalok milyen valós és vélt akadályokba ütköznek a társadalmi, közéleti és politikai közreműködésük során, valamint mi szükséges ahhoz, hogy ez a közreműködés sikeres és hatékony legyen. A felmérés azon a feltevésen alapult, hogy a roma fiatalok véleménye és hozzájárulása rendkívül értékes, hiszen segíti a politikai döntéshozókat és a nem kormányzati szervezeteket a csoportot érintő kérdések kezelésében, valamint abban, hogy megalapozottabb politikákat, projekteket és programokat hozzanak létre a fiatalok támogatására. A projektpartnernek és a Phiren Amenca segítettek a felmérés terjesztésében.

Az online kérdőívre **290 válasz** érkezett, többségükben (mintegy 90%-ban) a Roma Fiatalok Hangja projekt partnerországaiából: 72 válasz érkezett Magyarországról, 87 Romániából, 41 Bulgáriából, 41 Szlovákiából és 20 Spanyolországból.⁴ Ami az életkor szerinti megoszlást illeti, a válaszadók 38%-a 19-24 év, 27%-a 25-29 év, 20%-a 15-18 év, 15%-a pedig 15-19 év közötti volt. Nemüket tekintve a válaszadók 61%-a nőnek, 5 válaszadó nem binárisnak, a többiek pedig férfinak vallották magukat.

A foglalkoztatási helyzetet tekintve a válaszadók 34%-a válaszolta, hogy alkalmazott (közel azonos arányban nők és férfiak); 46%-uk diák, köztük pedig a nők száma 2:1 arányban meghaladta a férfiakét. Öt válaszadó önkéntesnek, 5 munkanélkülinek, 4 nem tanulónak, 7 pedig „egyébnek” vallotta magát (28-an nem válaszoltak a kérdésre). A megkérdezettek 42%-a felsőfokú végzettségű vagy az lesz, 32%-uk főiskolába, 12%-uk középiskolába járt, vagy jár a többiek egyéb iskolai végzettséggel rendelkeznek.

A kutatás bizonyos korlátai azzal függnek össze, hogy a különböző országokban más és más volt a válaszadók száma, annak ellenére, hogy a felmérést 9 nyelvre is lefordították (angolra, bolgárra, csehre, franciára, németre, magyarra, románra, szlovákra és spanyolra), és 2019. november 12-től 2020. április 10-ig volt kitölthető.⁵

Az önkiválasztás, a mintavételi torzítás egyik példája az egyik olyan szempont, amely korlátozta ennek a nyilvánosság számára nyitott, e-mailen és a közösségi médián keresztül terjesztett online felmérésen alapuló kutatásnak a hatókörét. Az Európában élő roma fiatalok számának figyelembevételével nem állíthatjuk, hogy a minta reprezentatív, viszont teljes mértékben tükrözi a válaszadók személyes nézeteit és véleményét, valamint társadalom-demográfiai jellemzőit és profilját (pl. a foglalkoztatási helyzetet, az iskolai végzettséget stb.). E korlátok ellenére a kutatás hiánypótló az európai roma fiatalok kihívásainak és perspektíváinak megértésében, mivel nincs olyan korábbi kutatás, amely teljes egészében a roma fiatalok szerepvállalásával és részvételével foglalkozna.

4 A fennmaradó válaszadók a következő országokból voltak: Szlovénia 1, Görögország 1, Lengyelország 1, Csehország 2, Belgium 2, Ausztria 2, Horvátország 2, Egyesült Királyság 4, Finnország 5, Németország 6.

5 A felmérésről a következő oldal szolgál bővebb felvilágosítással: <https://phirenamenca.eu/survey-for-young-roma/>

1. BEVEZETÉS

Jelenleg a különböző európai és más demokráciák elvárják a fiataloktól, hogy hozzájáruljanak a demokráciák működéséhez azzal, hogy jelen legyenek a már meglévő struktúrákban és politikai intézményekben, valamint közösségeik nyilvános és politikai életében.⁶

Ezekkel az elvárásokkal ellentétben az elmúlt évtizedben bebizonyosodott, hogy a fiatalok egyre inkább kivonulnak a politikai szerepvállalás hagyományos formáiból (pl. a párttagságtól, a választási részvételtől).⁷

A felmérésben a roma fiatalok, különösen helyi szinten, arról számoltak be, hogy nem folynak bele a hivatalos politika folyamataiba és struktúráiba, távol tartják magukat tőlük, így a párttagságtól és a politikai kampányoktól is, de részt vesznek a közéletben tüntetések, önkéntes munka, szavazás stb. formájában.

A jelentés azoknak a fő normáknak és kereteknek az ismertetésével kezdődik, amelyeknek célja, hogy előmozdítsa a fiatalok szerepvállalását az európai közéletben és politikai életben. Ezután a roma ifjúság fogalmának meghatározásával kapcsolatos koncepciókkal folytatódik, majd a roma fiatalok részvételének fontosságáról és szükségességéről szól. Azt is vizsgálja, milyen főbb kihívásokkal kell szembenézniük a roma fiataloknak, s ezek hogyan járulnak hozzá aktivitásuk és részvételük fokozásához. Végezetül a roma fiatalok közreműködésének sajátosságaira is kitér, rövid áttekintést nyújtva arról, hogy a roma mozgalom hogyan vonja be a fiatalokat, és milyen az ifjúság helyzete egy ilyen sokszínű mozgalomban.

6 Barrett, M. (n.a.): Young People's Civic and Political Engagement and Global Citizenship. [A fiatalok polgári és politikai szerepvállalása, illetve globális állampolgársága.] A következő címen érhető el:

<https://www.un.org/en/chronicle/article/young-peoples-civic-and-political-engagement-and-global-citizenship>

7 Kitanova, M. (2020) Youth political participation in the EU: evidence from a cross-national analysis [A fiatalok politikai szerepvállalása az EU-ban: bizonyítékok egy nemzeteken átívelő elemzésből], Journal of Youth Studies, 23:7, 819-836, DOI: 10.1080/13676261.2019.1636951

2. A FIATALOK SZEREPVÁLLALÁSÁT ELŐSEGÍTŐ NORMÁK ÉS KERETEK

A fiatalok szerepvállalásának jelentőségét több nemzetközi és európai megállapodás és keret is elismeri. Az **Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata** szerint a részvételbe mint emberi jogba beletartozik a kormányzásban, a szabad választásokon és a közösség kulturális életében való részvétel joga, a békés gyülekezéshez és egyesüléshez való jog, valamint a szakszervezetek alakításának joga.⁸

Az **Egyesült Nemzetek Szervezetének a gyermekek jogairól szóló egyezményében** a részvétel az egyik alapelv.⁹ Kimondja, hogy minden 18 év alatti személynek joga van ahhoz, hogy az életét érintő valamennyi kérdésben hallassa a hangját, joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, valamint ahhoz, hogy információkat kapjon és osszon meg.

A nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló nyilatkozat rámutat, hogy a kisebbségekhez tartozó személyeknek jogukban áll a nemzeti jogszabályokkal össze nem egyeztetetlen módon, ténylegesen részt venni a kulturális, vallási, társadalmi, gazdasági és közéletben; joguk van effektíve részt venni azokban nemzeti és adott esetben regionális szintű döntésekben, amelyek érintik azt a kisebbséget, amelyhez tartoznak, vagy azt a régiót, amelyben élnek, valamint az államoknak megfelelő intézkedéseket kell mérlegelniük annak érdekében, hogy a kisebbségekhez tartozó személyek teljes mértékben részt vehessenek országuk gazdasági fejlődésében és fejlesztésében.¹⁰

A politikai részvétel szempontjából fontosabb **az Interparlamentáris Unió (IPU) állásfoglalása az ifjúság demokráciában vállalt szerepe**. Az állásfoglalás egyebek között:

(4) felszólítja a parlamenteket, hogy teremtsék meg azt a politikai programot, amely ahhoz szükséges, hogy fiatalok szerepet vállaljanak a demokratikus folyamatban, valamint a fiúk és a lányok számára azonos lehetőségekkel biztosítsanak mindenki számára egyenlő alapfokú oktatást;

(7) Felhívja továbbá az IPU-t, a parlamenteket, az ifjúsági szervezeteket és más érintett feleket, hogy fokozzák a fiatalok megfelelő képviseletének és részvételének elérésére irányuló erőfeszítéseket a döntéshozó testületekben, szem előtt tartva, hogy a lányokat, fiúkat, fiatal nőket és fiatal férfiakat ugyanazok a jogok illetik meg;

(10) felszólítja a parlamenteket, hogy egyenlő esélyeket biztosítsanak a fogyatékkal élő, valamint a szociálisan és gazdaságilag hátrányos helyzetű fiatalok teljes körű társadalmi szerepvállalására;

8 Lásd: Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (UDHR), amely online elérhető a következő címen:

<https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

9 Lásd: A gyermek jogairól szóló egyezmény, online elérhető a következő címen:

<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

10 Lásd: A nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló nyilatkozat, online elérhető a következő címen: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Minorities.aspx>

(13) felhívja a parlamenteket, hogy az emberi méltóság, a szabadság, a demokrácia és az egyenlőség értékeinek tiszteletben tartása mellett dolgozzanak ki gyakorlati intézkedéseket (például ifjúsági kvóták bevezetését) a parlamentben és más képviseleti testületekben az ifjúság szerepvállalásának növelése érdekében

(15) sürgeti az államokat, a parlamenteket, a parlamenti képviselőket, a politikai pártokat, az IPU-t és az ifjúsági szervezeteket, hogy példaképek népszerűsítését, valamint a munka és a családi élet jobb összeegyeztetésének elősegítését célzó intézkedésekkel támogassák a lányok és fiatal nők nagyobb arányú részvételét;

(17) felhívja az államokat, parlamenteket, parlamenti képviselőket, politikai pártokat, az IPU-t és az ifjúsági szervezeteket, hogy tegyenek célirányos lépéseket annak érdekében, hogy a fiatalok nagyobb arányban vegyenek részt helyi, nemzeti és regionális szinten is a politikai pártokban és a választásokon;¹¹

¹²A **nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény** 15. cikke a fiatalokra tett konkrét utalás nélkül írja elő, hogy a tagállamok „kötelesek megteremteni a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek részére a kulturális, társadalmi és gazdasági életben, valamint a közügyekben, különösen az őket érintő ügyekben a tényleges részvételhez szükséges feltételeket”. A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek a kulturális, társadalmi és gazdasági életben, valamint a közügyekben való tényleges részvételéről szóló kommentár konkrétan kimondja, hogy „a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek többféle módon is részt vehetnek a közügyekben, például a választott testületekben és a közigazgatás összes szintjén érvényesített képviselettel, konzultációs mechanizmusokkal vagy kulturális autonómia-megállapodásokkal. Különös figyelmet kell szentelni a nemzeti kisebbségekhez tartozó nők és férfiak kiegyensúlyozott képviseletére,” azonban a fiatalokra ebben sem szerepel külön utalás.¹³

- Az Európa Tanács számos olyan dokumentumot alkotott, amelyek hozzájárulnak a civil részvételhez szükséges környezet megteremtéséhez, ilyen például:
- **Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény;**
- az **Európa Tanács hivatalos dokumentumokhoz való hozzáférésről szóló egyezménye;**
- A **Miniszteri Bizottság Rec(2003)3 ajánlása** a tagállamok részére a politikai és közéleti döntéshozatalban a nők és férfiak kiegyensúlyozott részvételéről;
- A **Miniszteri Bizottság CM/Rec(2007)14 ajánlása** a tagállamok részére az európai nem kormányzati szervezetek jogállásáról;
- a **döntéshozatali folyamatban vállalt civil szerep helyes gyakorlatának 2009. évi szabályai;**

11 Interparlamentáris Unió, az Interparlamentáris Unió 122. közgyűlése, „Határozat a fiatalok részvételéről a demokratikus folyamatban”, Bangkok, az IPU 122. közgyűlése, 2010. április 1., <http://archive.ipu.org/conf-e/122/res-3.htm>

12 Európa Tanács, „Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről és magyarázó jelentés”, Strasbourg, 1995. február, 6. o, <https://rm.coe.int/16800c10cf>

13 A nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény tanácsadó bizottsága, „Commentary on the Effective Participation of Persons Belonging to National Minorities in Cultural, Social and Economic Life and in Public Affairs” [Kommentár a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek tényleges részvételéről a kulturális, társadalmi és gazdasági életben, valamint a közügyekben] 2008. február 27., 6. oldal, <https://rm.coe.int/16800bc7e8>

- a **Helyi Önkormányzatok Európai Chartája** a helyhatósági ügyekben részvételhez való jogról;
- A **Miniszteri Bizottság Rec(2001)19 ajánlása** a tagállamok részére a polgárok részvételéről a helyi közéletben;
- A Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa az Európa Tanács szervezésében
 - 333(2011) számú állásfoglalás: „A romák helyzete Európában: kihívás a helyi és regionális önkormányzatok számára”,
 - 346(2012) számú állásfoglalás: „Ifjúság és demokrácia: a fiatalok politikai szerepvállalásának változó arca”.
 - 319(2010) számú állásfoglalás: „A hátrányos helyzetű városrészekből származó fiatalok integrációjáról”.

Az elmúlt években az **Európa Tanács** számos olyan kezdeményezést, programot dolgozott ki, amelyek célja a romák és a roma fiatalok bevonásának és annak jelentőségének népszerűsítése a politikában és a döntéshozatalban. Ez azt eredményezte, hogy a legfontosabb érdekeltek körében fokozódott a tudatosság és a megértés e csoportok politikai és közéleti szerepvállalásával kapcsolatban. Az elérhető szakpolitikai kezdeményezések, eszközök és mechanizmusok közül néhány:

- A Roma Ifjúsági Akcióterv és az Európa Tanács Ifjúsági Főosztályának iránymutatásai a Roma Ifjúsági Akcióterv 2016-2019-es végrehajtásáról.¹⁴¹⁵
- Az Európa Tanács ifjúságpolitikájának jövője: Agenda 2020¹⁶
- Tematikus intézkedési terv a romák társadalmi befogadására és a travellerek problémáira (2016-2019)¹⁷
- A Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusának 366. sz. állásfoglalása (2014) a roma fiatalok részvételének megerősítéséről: hatékony szakpolitikai tervezés helyi és regionális szinten.¹⁸
- „A roma fiatalok aktivizálása” című tanulmány:¹⁹
- A „Párbeszéd a romákkal és travellerekkel” - ajánlások a roma fiatalok átvezetésére az oktatásból a foglalkoztatásba
- A romák és a travellerek ügyeivel foglalkozó eseti szakértői bizottság tematikus ajánlásai és következtetései.

14 Bővebb tájékoztatás: <https://www.coe.int/en/web/youth-roma/home>

15 Bővebb tájékoztatás: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806926ac>

16 Bővebb tájékoztatás: <https://rm.coe.int/1680702428>

17 Bővebb tájékoztatás: <https://rm.coe.int/1680684b5e>

18 Bővebb tájékoztatás: <https://rm.coe.int/168071950b>

19 Bővebb tájékoztatás: <https://www.coe.int/en/web/youth-roma/roma-youth-participation-in-action>

Az **Átdolgozott európai charta a fiatalok részvételéről a helyi és regionális életben** kiemeli, hogy „a fiatalok aktív részvétele a helyi és regionális szintű döntésekben és intézkedésekben alapvető fontosságú, ha demokratikusabb, befogadóbb és virágzóbb társadalmakat akarunk építeni”.²⁰ A szerepvállalás bármely közösség demokratikus életében többről szól, mint a szavazásról vagy választáson indulásról, bár ezek is fontos elemek. A részvétel és az aktív polgári szerepvállalás azt jelenti, hogy van jogunk, eszközeink, terünk, lehetőségünk és szükség esetén támogatást is kapunk ahhoz, hogy részt vegyünk a döntésekben és befolyásoljuk őket, valamint részt vegyünk az intézkedésekben, tevékenységekben, hogy hozzájáruljunk egy jobb társadalom építéséhez”.

Az Európai Unióban olyan roma-specifikus kereteket dolgoztak ki, mint például:

- az **EP 2017/2038(INI)** - amely felszólítja a Bizottságot, a tagállamokat és a helyi hatóságokat, hogy a romák képviselőivel és a nem kormányzati szervezetekkel folytatott konzultációk alapján alakítsanak ki stratégiákat, és minden szinten vonják be őket a fő programok lebonyolításába, nyomon követésébe és értékelésébe; támogassák a független roma civil szervezetek és közintézmények létrehozását és a fiatal, progresszív roma vezetés megerősítését; ösztönözzék és támogassák a roma nők tényleges részvételét a közéletben és a politikai életben, és fokozzák szerepvállalásukat a politikában és a döntéshozatalban;
- a **COM/2018/785 közlemény** - megállapítja, hogy célzott intézkedésekre van szükség ahhoz, hogy a romák jobban hallathassák hangjukat a szakpolitikai folyamatban (pl. a közösségi fellépés formájában zajló politikai részvétellel; a romák bevonásának előmozdításával olyan szakmákban, amelyekben alulreprezentáltak; valamint azzal, hogy támogatják a romák együttműködését a helyi hatóságokkal és a civil társadalommal).
- A **2013/C 378/01 tanácsi ajánlás** - támogatja a romák aktív állampolgári tevékenységét azzal, hogy elősegíti társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális részvételüket a társadalomban; utal a fő állami foglalkoztatási szolgáltatások elérésének egyenlő lehetőségére, [...] és adott esetben elősegíti a közszolgálatban foglalkoztatási lehetőségeket.
- A romák integrációjának **10 közös alapelve** (2009) - a romák (szakértők és köztisztviselők) bevonásáról szól (pl. szakértői hozzájárulás, konzultációk révén) a politikai döntéshozatali folyamat minden szakaszába, mind nemzeti, mind európai szinten.

A felsorolt kiválasztott keretek és irányadó elvek nem kizárólag a roma fiatalokat célozzák meg. Bár mind a romák, mind a fiatalok részvételét több nemzetközi és európai megállapodás és keretrendszer is elismeri, a roma fiatalok szerepvállalása tekintetében ezek többségét nem ültették át konkrét stratégiákba, programokba vagy konkrét szakpolitikákba.

A roma fiatalokat érintő kérdésekkel foglalkozó számos szereplő és érdekelt fél közül az Európa Tanács (a roma ifjúsági intézkedési terven keresztül) és az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR, a romákra és szintikre vonatkozó intézkedési terven keresztül) tartoznak azok közé a vezető intézmények közé, amelyek előmozdítják az ifjúsági szerepvállalással és a roma fiatalok részvételével kapcsolatos kapacitásépítési tevékenységeket. Ezek a gyakorlatok jelentős hatással voltak a roma fiatalok szerepvállalására, és utat nyitottak a roma fiatalokkal kapcsolatos érdemibb európai és nemzeti szintű munkához.

20 Az Átdolgozott európai charta a fiatalok részvételéről a helyi és regionális életben az alábbi címen érhető el:
<https://rm.coe.int/1680702379>

3. A „ROMA IFJÚSÁG” MEGHATÁROZÁSA

Az Európai Uniónak nincs hivatalos meghatározása arra a konkrét életszakaszra vonatkozóan, amikor egy személy „fiatalnak” minősül. Az előző uniós ifjúsági stratégia (2010-2018) például nem dolgozott egyértelmű definícióval, ehelyett inkább lehetővé tette a tagállamok számára, hogy saját elképzeléseik alapján határozzák meg az ifjúság fogalmát. Az EU részéről finanszírozott konkrét ifjúsági programok, így az Erasmus+, viszont egyértelmű korosztályt jelölnek meg: a 13 és 30 év közötti fiatalokat célozzák meg. Angliában a „Children and Young People’s Unit” a 0-25 éves korosztályra (gyermekek és fiatalok) terjed ki. Hollandia hasonlóképpen nem tesz különbséget a gyermekek és a fiatalok között, a 0 és 25 év közötti korosztályra összpontosít. Észtországban a fiatalok 7 és 26 év közöttiek, Spanyolországban pedig 14 és 30, sőt 32 vagy 34 éves kor közöttieket tekint fiatalnak. A roma ifjúsági szervezetek, például a Phiren Amenca, a fiatalokat 16/18 és 30/35 év közöttiekként határozzák meg.

A gyermekek és a fiatalok közötti elmosódó határok pozitív és negatív következményekkel egyaránt járhatnak az ifjúságpolitikára nézve. Pozitívum, hogy folyamatos átmenetet biztosítanak a gyermekeket és a fiatalokat célzó politikák között. Negatív oldalról azt eredményezik, hogy a szakpolitikák középpontjába a fiatalok helyett a gyermekek kerülnek. „Az ifjúságpolitika európai keretrendszere”, amely az Európa Tanács programja, rávilágít arra, hogy miért fontos a szakpolitikai válaszok szempontjából a gyermekkor, a középső és késői serdülőkor, valamint a serdülőkor utáni ifjúsági időszakok megkülönböztetése (lásd az alábbi táblázatot).²¹

A fiatalok átmeneti életszakaszai és a szakpolitikai válaszok

NÖVEKEDÉSI SZAKASZ	GYERMEKKOR	KAMASZKOR	SERDÜLŐKOR	SERDÜLT KOR
	-11. év	12 - 17. év	18 - 24. év	24. év után
AZ ÁTMENET GONDJAI	- biztonság - fejlődés elősegítése	- állampolgári oktatás, nevelés - társadalmi kockázatok korai megelőzése	- intézményi részvétel, állampolgári tevékenység - életvezetés - munkaerőpiaci integráció - kockázatmegelőzés, kárenyhítés	- függetlenség - létesítmény kialakítása - munkaerőpiaci stabilizáció

SZAKPOLITIKAI VÁLASZ

GYERMEKGONDOZÁS

IFJÚSÁGI MUNKA

INTEGRÁLT IFJÚSÁGPOLITIKA

Az **ifjúság** fogalmának meghatározásakor ez a kutatás szociológiai perspektívát alkalmaz, és azt állítja, hogy az **ifjúság** kategóriája inkább társadalmilag konstruált, mint biológiailag meghatározott. A roma fiatalok életkori megoszlás és szakpolitikai válaszok szempontjából sokfélék - a roma fiatalokon belül a különböző korcsoportoknak eltérő szükségleteik vannak.

Társadalmi konstruktivista szemszögből a roma fiatalság és azon belül több dimenzió meghatározása további kihívásokkal jár. Egyes roma közösségekben a fiatalok státuszát a családi állapotuk határozza meg. Konkrétan: ha valaki 18-35 év között házas és gyermekei vannak, akkor az adott közösségen belül és az adott közösség megítélése szerint már nem számít fiatalnak. Más roma közösségekben a háztartás státusza határozza meg, hogy valaki fiatalnak számít-e vagy sem – ha a fiatalok házasok és a házaspár egyik rokonával élnek, akkor a közösségben fiatalnak számítanak, míg ha önállóan élnek, akkor már nem számítanak fiatalnak. Megint más közösségekben sok romának nincs joga vagy esélye/lehetősége a fiatalságra, mivel a szülők és a rokonok nyomást gyakorolnak a gyermekeikre, hogy mondjanak le az ifjúságról és fiatalon alapítsanak családot.

Demográfiai szempontból az előrejelzések azt mutatják, hogy a roma népesség aránya az általános népességen belül növekszik, ezért a roma fiatalok szükségleteinek és kihívásainak kezelése elengedhetetlenné válik, tekintettel a bennük rejlő társadalmi potenciálra.²²

Amint feljebb említettük, a szakpolitika kialakításakor figyelembe kell venni a roma fiatalok heterogenitását. Ez azt jelenti, hogy a roma fiatalokat célzó szakpolitikáknak differenciáltknak kell lenniük, hogy a népességen belül a különböző alcsoportok (pl. hátrányos helyzetű roma fiatalok, fiatal roma nők, fogyatékkal élő roma fiatalok stb.) igényeivel foglalkozzanak. A roma fiatalok esetében az interszekcionalitást is figyelembe kell venni: Különös figyelmet kell fordítani az LMBTQIA+ kérdésekre, a mobilitásra (azaz a migrációra) és a társadalmi rétegződésre. Ugyanakkor az egyes földrajzi helyeken élő roma fiatalok sajátosságait is figyelembe kell venni és képviselni kell a tágabb európai roma népességen belül. Az alábbiakban több olyan elemet mutatunk be, amelyek véleményünk szerint hozzájárulnak a romák (fiatalok) meghatározásához a célzott szakpolitikák kidolgozásakor.

- Ebben a kutatásban a roma fogalmat végig úgy használjuk és úgy tekintjük, mint nyelvi és kulturális jellemzők összességét, amelyek együttesen több csoport sokszínűségét tükrözik (amelyek közül egyesek nem tekintik magukat kimondottan romának, de a cigányellenesség érinti őket): pl. roma, szinti, kalé, travellerek, Gens du voyage, beások - mint fő csoportok Európában; és/vagy a kelderások, kovácsok, stb. mint nemzeti szintű sajátos csoportok. Adott országon belüli csoport meghatározásakor és megcélzásakor figyelembe kell venni az ilyen különbségeket. Ez a sokféleség a differenciálódás újabb rétegét adja abban az értelemben, hogy egyes közösségek nyitottabbak és liberálisabbak, míg mások hagyományosabbak, konzervatívabbak.

22 Szlovákiában a roma gyermekek aránya a szlovák népesség gyermekkomponensén belül a jelenlegi 14%-ról 2025-re mintegy 17%-ra emelkedik. 2050-re a bolgár kisebbségiek száma várhatóan 800 000-re csökken, míg a bolgár romák száma várhatóan 3,5 millióra emelkedik. Egy 2010-es előrejelzés szerint 2050-re Magyarország lakosságának 20%-át és a munkaerő 40%-át romák teszik majd ki.

- A romákat általában a szegények közé sorolják, ami azt a téves általánosítást eredményezi, hogy minden roma szegény. Ezek a következtetések abból az alacsony társadalmi-gazdasági státusból eredhetnek, amelyben a romák többsége évek óta él, de nem tükrözik a roma népesség egészének általános helyzetét.
- A roma identitás önképe egyéni alapokon nyugszik, nem pedig azon, hogy mások miként határozzák meg a romaságot. Ezért tiszteletben kell tartani a magukat nem romának vagy akár romának tartó közösségeket, például az egyiptomiakat, a travellereket, a beásokat stb. saját döntését.

4. A ROMA FIATALOK RÉSZVÉTELÉNEK JELENTŐSÉGE

A részvétel a demokrácia egyik alapelve. Ez kimondja, hogy ha egy ügy befolyással van valakinek az életére, akkor az illetőnek jogában áll kifejezni a véleményét az adott ügyben, hogy befolyásolhassa, hogy mit tesznek vele kapcsolatban. A részvételnek számos módja van: például nem kormányzati szervezetek vagy ifjúsági tanácsok tagjaként végzett tevékenység, részvétel tüntetéseken vagy nyilvános gyűléseken; digitális szerepvállalás; polgári kezdeményezésekben vagy konzultációkban való részvétel; a hatalom megosztása a fiatalok és a felnőttek között stb.²³ A részvétel jelenti a szavazást, választásokon indulást, a döntésekben közreműködés és a döntés befolyásolásának jogát, eszközeit, ehhez teret, lehetőséget, s ha szükséges, támogatást, valamint szerepvállalást a jobb társadalom építése érdekében végzett akciókban, tevékenységekben.

A döntéshozatali folyamatban vállalt civil szerep helyes gyakorlatának szabályai szerint, amelyeket az Európa Tanács állított össze, a részvételnek négy fokozata van, a legcsekélyebbtől a legintenzívebbig.²⁴ Ezek a következők: tájékoztatás, konzultáció, párbeszéd és partnerség. Mint ilyen, az információ rendelkezésre bocsátása adja az alapot minden további lépéshez a civil társadalom, a nem kormányzati szervezetek és az egyének bevonásában. A konzultáció olyan kezdeményezési forma, amelynek során a hatóságok kikérhetik a nem kormányzati szervezetek, magánszemélyek és a civil társadalom véleményét egy adott politikai témáról vagy fejlesztésről. A konzultáció általában azt jelenti, hogy a hatóságok tájékoztatják a polgárokat az aktuális politikai fejleményekről, és észrevételeket, véleményeket és visszajelzéseket kérnek. Ezt a párbeszédet akár a hatóságok, akár a civil társadalom kezdeményezheti, és lehet széles körű (pl. közmeghallgatások) vagy együttműködésen alapuló (pl. közös ajánlásokhoz vezető). A partnerség eközben közös felelősséget jelent a politikai döntéshozatali folyamat minden egyes lépésében, a napirend meghatározásától és megfogalmazásától kezdve a politikai kezdeményezések meghozataláig és végrehajtásáig. Ez a részvétel legmagasabb rendű formája. Ezen a szinten a civil társadalmi szektor és a hatóságok szorosan együttműködnek.

A részvétel kifejezés a roma fiatalokra (főként a gyermekekre) legtöbbször csupán mint a különböző politikák, programok, projektek és intézkedések (pl. oktatási programok) „kedvezményezettjeként” utal, nem pedig egyenrangú partnerekként.²⁵

23 Barrett, M. (n.a.): Young People's Civic and Political Engagement and Global Citizenship. [A fiatalok polgári és politikai szerepvállalása, illetve globális állampolgársága.]

Elérhető: <https://www.un.org/en/chronicle/article/young-peoples-civic-and-political-engagement-and-global-citizenship>

24 Lásd a döntéshozatali folyamatban vállalt civil szerep helyes gyakorlatának szabályait, amely online a következő címen érhető el: <https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/code-of-good-practice-for-civil-participation-in-the-decision-making-process-en.pdf>

25 A nemrégiben elindított roma stratégiai keret (2021-2030) egyértelműen foglalkozik a roma fiatalokkal. „Az új keret elismeri annak fontosságát, hogy különösen a roma fiatalok és a roma nők szerepvállalásába és részvételébe kell befektetni. Ezért az Európai Bizottságnak és a tagállamoknak meg kell erősíteniük és finanszírozniuk kell a civil társadalom munkáját, különösen a roma ifjúsági szervezetekét.” Vivian Isberg, TernYpe Nemzetközi Roma Ifjúsági Hálózat.

A Phiren Amenca a roma fiatalok részvételét több dimenzióra bontja:

- részvétel a szakpolitikák, programok, projektek és intézkedések kedvezményezettjeként és célpontjaként;
- részvétel a civil társadalom képviselőjeként;
- részvétel az európai és nemzeti szintű ifjúsági és roma struktúrákban ellátott képviselet formájában (beleértve a közigazgatási részvételt is);
- a fiatalok politikai részvétele választóként és jelöltként.

A roma fiatalok részvétele az őket érintő szakpolitikákban több okból is különösen fontos. A legfontosabb, hogy a politikai részvétel (akár formális, akár informális) a cigányellenesség elleni küzdelem egyik módja. A politikai részvétel révén például a roma fiatalok tapasztalatot szereznek és bővítik az őket érintő kérdések kezeléséhez szükséges képességeiket, politikai szereplőkké, döntéshozókká és aktivistákká válhatnak, akik (romaként és fiatalként egyaránt) képesek megfogalmazni érdekeiket saját közösségük politikai menetrendjével kapcsolatban.

5. MELYEK A FŐ KIHÍVÁSOK, AMELYEKEL A ROMA FIATALOK SZEMBESÜLNEK?

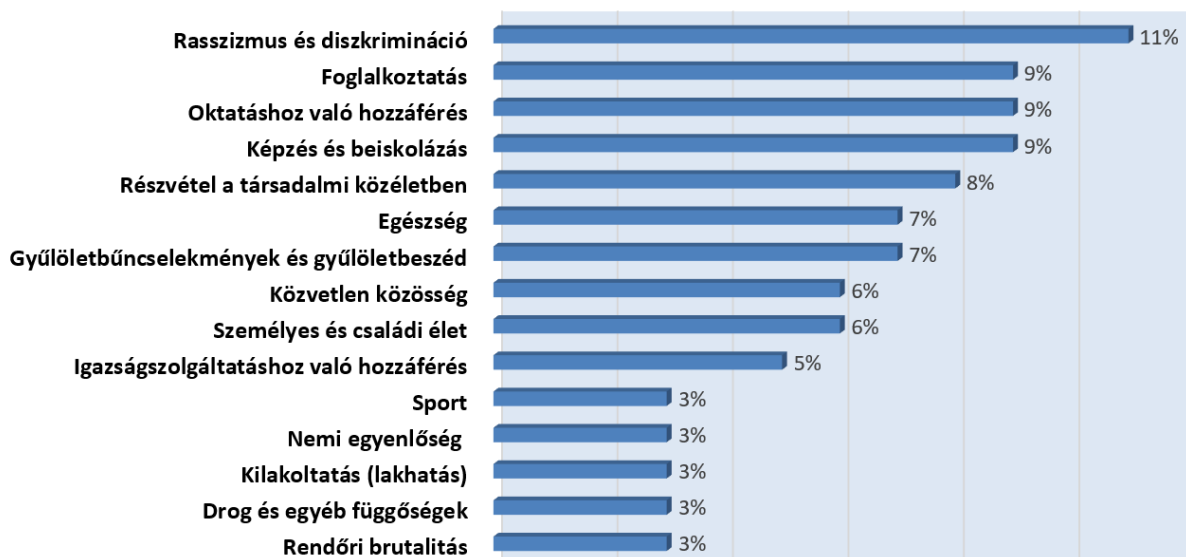
A roma fiatalok nem élvezik ugyanazokat a jogokat és előnyöket, amelyeket az Unió bármilyen más fiatal polgára (ld. EU-MIDIS II, FRA, 2018), hiszen főként az őket érő cigányellenesség és életkoruk miatt korlátozott a hozzáférésük az javakhoz és szolgáltatásokhoz. A cigányellenesség hosszú távon csökkenti a roma fiatalok önbizalmát, a roma fiatalok többet várnak el maguktól, de ahhoz is vezethet, hogy a roma fiatalok kirekesztik saját magukat a társadalomból. Eközben az életkor szerinti megkülönböztetés azt az érzetet kelti, hogy a fiatalok passzív kedvezményezettek, nem pedig aktív szereplők, akik képesek döntéseket hozni az őket érintő politikákkal kapcsolatban).

A felmérésünkben szereplő kérdőívekre adott válaszok azt mutatják, hogy a roma fiatalok számára számos olyan kérdés van, amelyre figyelmet szeretnének fordítani, illetve amely miatt aggódnak.

„Úgy tűnik, a roma fiatalok társadalmi és politikai részvétele nem elég fontos az emberek többsége számára. Remélem, a közeljövőben a jól képzett és tehetséges fiatal romáknak lehetőségük lesz arra, hogy a döntéshozatal szintjén részt vegyenek a közügyekben. Ez előmozdíthatná a roma ügyek hiteles képviselését. Fontos megemlíteni, hogy a nem kormányzati szervezetek munkája nem elég eredményes, ha csak egyedül dolgoznak ezen a helyzeten”.

(Roma fiatalok, Magyarország)

1. ábra Roma fiatakként mi aggasztja Önt leginkább?

A fenti ábra azt mutatja, hogy a **roma fiatalokat leginkább** a rasszizmus és a megkülönböztetés **foglalkoztatja** - a válaszadók 73%-a szerint; az oktatáshoz, képzéshez jutás és iskoláztatási lehetőségek a válaszadók 59%-a szerint; a foglalkoztatás – 57%-uk szerint; a köz- és társadalmi életben részvétel – 49%-uk szerint; a gyűlöletbeszéd és a gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelem – 47%-uk szerint, és így tovább.²⁶ A jelentés következő részei részletesebben foglalkoznak egy-két ilyen kérdéssel.

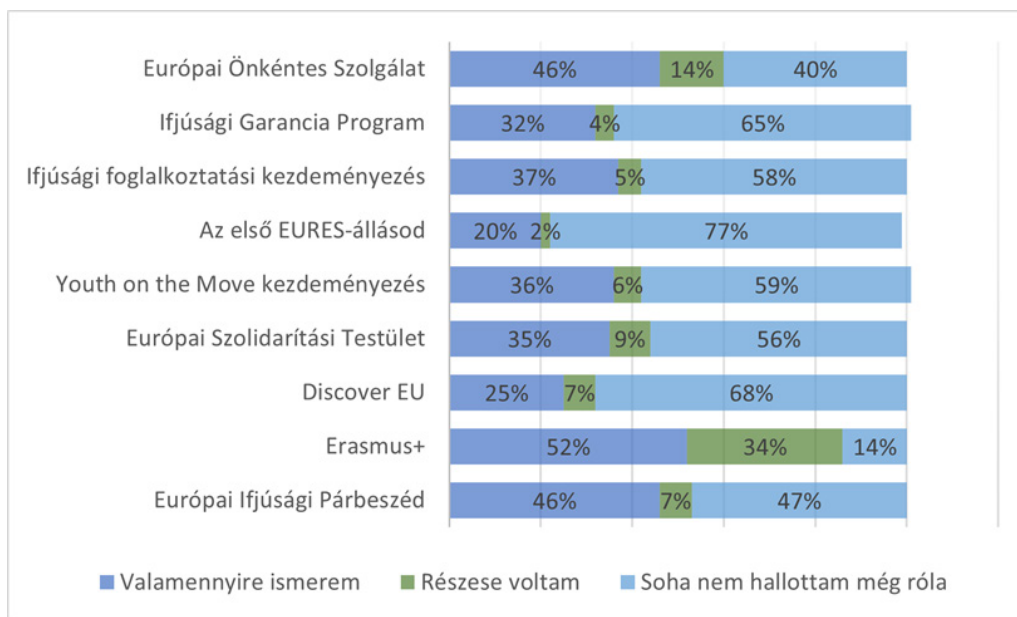
26 Egyik-másik ilyen aggodalmat megerősítette az Európai Ifjúsági Fórumnak az európai fiatalokat, különösen a kirekesztett fiatalokat érintő kulcsfontosságú kérdésekről készült állásfoglalása is. Ld.: Európai Ifjúsági Fórum. (2017). Állásfoglalás az európai fiatalokat, különösen a perifériára szorult fiatalokat érintő kulcskérdésekről. Online elérhető: https://www.youthforum.org/sites/default/files/publication-pdfs/0196-17-Resolution_On-Key_Issues_Concerning_European_Youth.pdf

A roma fiatalokat az átlag fiatalokhoz képest többszörös diszkrimináció éri, jogaik sokkal nagyobb mértékben sérülnek, ami kihat arra is, mennyire kapják meg a többi jogot. Felmerül a kérdés, hogy ezek az aggodalmak kiváltanak-e társadalmi-politikai aktivitást a roma fiatalok körében, és/vagy arra készítetik-e őket, hogy részt vegyenek a közügyekben és a politikában.

A roma fiatalok az uniós szintű ifjúsági kezdeményezésekből is ki vannak zárva. A válaszok alapján világossá vált, hogy a roma fiatalok nem részesülnek a fiatalokat célzó uniós programokból. Amint azt a jelentés módszertani része kifejti, a felmérésben részt vevők többsége vagy legalábbis nagy százaléka rendelkezik bizonyos szintű végzettséggel, kisebb hányaduk pedig alkalmazott. Ugyanakkor rámutattak arra, hogy nem az oktatáshoz vagy foglalkoztatáshoz kapcsolódó jogosultsági kritériumok a fő okai annak, hogy a roma fiatalok nem férnek hozzá ezekhez a lehetőségekhez.

Amint a 2. ábrán látható, az Erasmus+ az egyik olyan program, amely ismerős a roma fiatalok számára, és a válaszadók 34%-a állítja, hogy részesült benne. Ez összefüggésbe hozható a válaszadók profiljával, hiszen mintegy 42%-uk felsőfokú végzettséggel rendelkezik vagy felsőoktatási tanulmányokat folytat, és így nagyobb a valószínűsége annak, hogy mobilitási támogatásban részesül. A második legismertebb és leggyakrabban igénybe vett uniós ifjúsági program az Európai Önkéntes Szolgálat (European Voluntary Service, EVS): a válaszadók 46%-a nyilatkozott úgy, hogy valamelyest ismeri a programot, 14%-uk pedig úgy, hogy már részesült belőle. Ez részben az olyan szervezetek²⁷ közelmúltbeli erőfeszítéseinek eredménye lehet, mint a Phiren Amencia, amelyek a roma fiatalok mobilitásának és szerepvállalásának előmozdításán munkálkodnak. Ami az egyéb uniós programokat illeti, a válaszadók mintegy fele nem hallott ezekről a programokról, vagy csak bizonyos mértékig ismeri őket, de kevesebb roma fiatal élvezhetett olyan programokat, mint az Ifjúsági Garancia és Az Első EURES Állásod.

2. ábra Roma fiatalok és az EU ifjúsági programjai

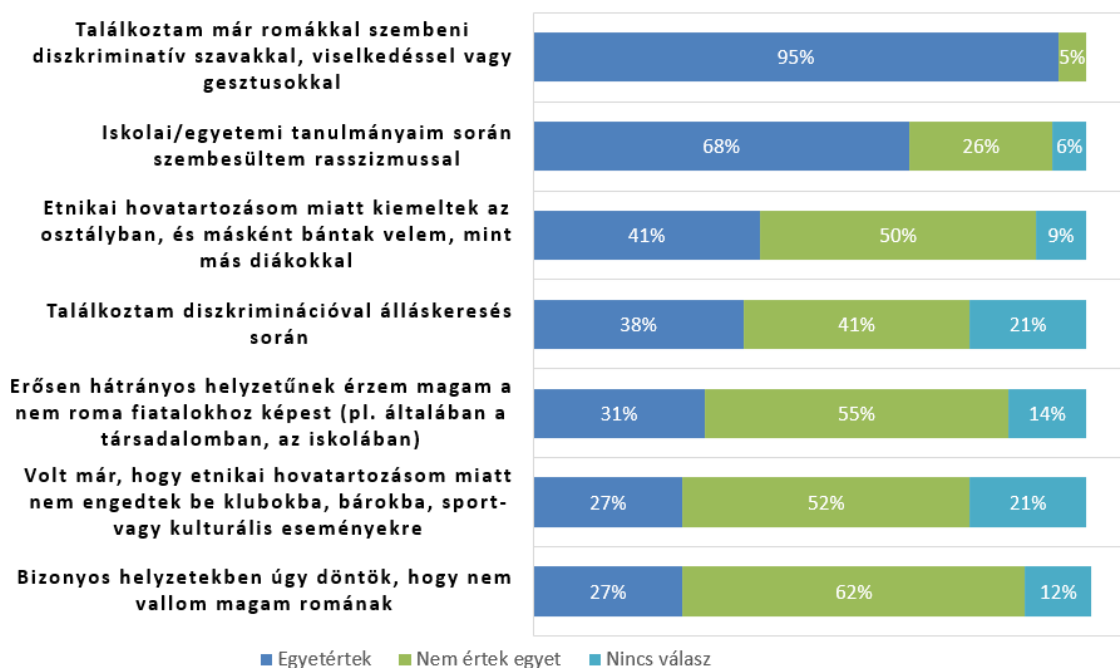

Az Ifjúsági Garancia tekintetében az ERGO Hálózat (2016) kutatása rámutatott, hogy a program elérése során a fiatal romák a diszkrimináció (közvetett) kockázatával szembesülnek. További kutatások kimutatták, hogy az Ifjúsági Garancia azért nem érte el a kívánt mértékben a fiatal romákat, mert túl bonyolult és nehézkes a regisztráció, ezért a potenciális kedvezményezettek nehezen érték ezeket a szolgáltatásokat (ERGO Network, 2017).

5.1 CIGÁNYELLENESSÉG

A fenti 1. ábra mutatja, hogy a válaszadók 73%-a számára a rasszizmus és a megkülönböztetés jelenti a legfőbb problémát. Hasonlóképpen a válaszadók mintegy 95%-a állította, hogy élete során megfigyelte vagy tapasztalta a romákkal szemben általában alkalmazott diszkriminatív szavakat, viselkedést vagy gesztusokat. Ez azt mutatja, hogy a fiatal romák nagymértékben ki vannak téve a rasszista attitűdöknek és gyakorlatoknak. Arra a kérdésre, hogy szembesültek-e rasszizmussal tanulmányaik során, a válaszadók 68%-a igennel válaszolt, 26%-uk nemmel, a fennmaradó 8% esetében a kérdés nem volt értelmezhető.

3. ábra Cigányellenes tapasztalatok

A roma fiatalok tapasztalatai vegyesek, amikor arról van szó, hogy etnikai hovatartozásuk miatt kiemelték-e őket az oktatási intézményekben (pl. tantermekben), és másként kezelték-e őket, mint a többi diákot; a diákok 41%-a igennel válaszolt, 50%-uk viszont nemmel (a cigányellenesség tanulmányi területen jelentkező megnyilvánulásaira összpontosító kutatások szerint a rasszizmus erős jelenség az iskolákban és egyetemeken).²⁸

28 Torotcoi, S. — Pecak, M. (2019). Path to Higher Education: Combating Antigypsyism by Building Roma Students' Aspirations and Resilience - Dimensions of Antigypsyism in Europe [Út a felsőoktatásba: A cigányellenesség elleni küzdelem a roma diákok törekvéseinek és ellenálló képességének erősítésével - A cigányellenesség dimenziói Európában.]. Elérhető: https://www.enar-eu.org/IMG/pdf/20116_book_roma_final.pdf

Arra a kérdésre, hogy a roma fiatalok tapasztaltak-e diszkriminációt, amikor munkát vagy állást kerestek, az eredmények azt mutatják, hogy a válaszadók 38%-a szembesült ilyen diszkriminációval. Ez azt mutatja, hogy a munkáltatók roma fiatalokkal szembeni negatív hozzáállása annak ellenére sem változik, hogy a roma fiatalok egyre magasabb iskolai végzettséggel és szakmai tapasztalattal rendelkeznek.

A válaszok alapján a válaszadók mintegy 55%-a nem érzi magát hátrányos helyzetben a nem roma fiatalokkal szemben (pl. általában a társadalomban, az iskolában), míg 30%-uk egyetértett azzal, hogy hátrányos helyzetben van a nem roma fiatalokkal szemben. Emellett a roma fiatalok mintegy 30%-a állította, hogy etnikai hovatartozása miatt nem engedték be őket klubokba, bárókba, sport- és kulturális eseményekre.

A fentiekhez hasonló tapasztalatok hozzájárulhatnak a roma fiatalok identitásának kialakulásához. A megkérdezettek 27%-a állította, hogy bizonyos helyzetekben nem vallja magát romának, míg 62%-uk a helyzettől függetlenül romának vallja magát. Az elvégzett kutatások rámutatnak, hogy bár a roma fiatalok identitását bizonyos mértékig a diszkrimináció alakítja, a roma fiatalok „inkább hajlamosak elítélni az önstigmatizáció jelenségét, amely az áldozati perspektívából ered”, és „olyan narratívát építenek, amely a közös identitásra épít, de az etnikai büszkeség elemeit hozza napvilágra” (Mirga, 2018, p. 205).²⁹

Bár a cigányellenességnek a roma fiatalok szerepvállalására gyakorolt hatását illetően nem lehet egyértelmű összefüggéseket megállapítani, a 34. oldalon található 5. ábra tanúsága szerint a felmérésben részt vevők mintegy 13%-a állította, hogy a roma fiatalok vagy az általuk ismert személyek által tapasztalt rasszizmus motiválja, vagy motiválná őket arra, hogy részt vegyenek romákkal kapcsolatos tevékenységekben és a roma jogok előmozdításában.

“Ifjúságunk és értelmiségünk nagy része nem érzi magát hozzánk tartozónak, szegényli vagy nem érdekli, hogy mi történik népcsoportunkkal”.

(roma fiatalok, Bulgária)

5.2 KÉPZÉSI, OKTATÁSI, ISKOLÁZÁSI LEHETŐSÉGEK

A roma fiatalok és gyermekek számára továbbra is kulcskérdés a jó minőségű oktatás elérése. Az Európai Bizottság kutatásai/adatai (2018) azt mutatják, hogy a korábbi évekhez képest több roma gyermek vesz részt kisgyermekkorai nevelésben és gondozásban (2016-ban 53%, szemben a 2011-es 47%-kal), a legjelentősebb javulás Spanyolországban, Szlovákiában, Bulgáriában, Magyarországon és Romániában tapasztalható, és kevesebb a korai iskolaelhagyó a tagállamokban (2016-ban 68%, szemben a 2011-es 87%-kal). A Roma Civil Monitor jelentései (2018) szerint komoly probléma, hogy a roma gyermekek nem jutnak be az óvodába; ráadásul az oktatási szolgáltatások és az intézmények gyakran elérhetetlenek a perifériára szorult romák számára (pl. ennek oka, hogy a vidéki településeken egyáltalán nincsenek ilyen szolgáltatások,

²⁹ Mirga, A. 2018. “Be Young, Be Roma”: Modern Roma Youth Activism in the Current Panorama of Romani Affairs [„Légy fiatal, légy roma”: A modern roma ifjúsági aktivitás a roma ügyek jelenlegi körképében], pp. 197-215. In: Beck, S. — A. Ivasiuc (eds), Roma Activism. Reimagining Hatalom Power and Knowledge [Roma aktivitás. A hatalom és a tudás újragondolása]. New York: Berghahn Books.

a közlekedés hiánya, a városi oktatási intézményekben a férőhelyek hiánya, az oktatás rossz minősége, a diszkriminációval kapcsolatos tapasztalatok vagy pénzügyi korlátok).

A 2018-as adatok (Európai Bizottság, 2018) azt mutatják, hogy a roma gyerekek (Bulgáriában, a Cseh Köztársaságban, Görögországban, Spanyolországban, Horvátországban, Magyarországon, Portugáliában, Romániában és Szlovákiában) minden oktatási mutató tekintetében elmaradnak nem roma társaiktól. A roma tanulók nagyon kis hányada folytatta az iskolát a tankötelezettség letelte után. Az Európai Bizottság jelentésében vizsgált 15-18 éves romák fele nem jár iskolába (48%), és a vizsgált kilenc tagállamban a 18-24 éves romák mindössze 5%-a folytatta az iskolát. Az iskolai szegregáció továbbra is probléma Bulgáriában, Görögországban, Magyarországon és Szlovákiában annak ellenére, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának közelmúltbeli ítélezési gyakorlata és a nemzeti bíróságok jogilag tiltják (pl. a magyar Kúria 2020-ban hozott döntése Gyöngyöspatárról). Szlovákiában (62%), Magyarországon (61%) és Bulgáriában (60%) a legtöbb roma gyermek (6-15 éves korig) olyan iskolába jár, ahol az összes vagy a legtöbb iskolatársuk roma (Európai Bizottság, 2018).

Az Alapjogi Ügynökség kutatása (2018) azt mutatja, hogy az olyan 16-24 éves roma fiatalok közül, akik már nem tanulnak, több mint háromnegyedük legfeljebb csak alsó középfokú végzettséggel rendelkezik. A kutatás arra is fényt derített, hogy a 16-24 éves roma fiatalok jelentős része – a legalább középfokú végzettséggel rendelkezők 18%-a, és a legfeljebb alsó középfokú végzettséggel rendelkezők 19%-a – még tanulmányait folytatja. Továbbá, míg a 20-24 éves romáknak átlagosan csak 3%-a tanul, addig a 16-19 éves romák körében ez az arány 34%.

Összefoglalva a fenti adatok azt mutatják, hogy a roma fiatalok oktatási helyzete a legtöbb uniós országban még mindig problémás a többségi lakossághoz képest. A bemutatott longitudinális adatok alapján megállapítható, hogy a roma fiatalok oktatási helyzete idővel némileg javult. A roma gyermekek és fiatalok azonban még mindig strukturális akadályokba ütköznek az oktatási lehetőségek igénybevétele során, és nem kapnak támogatást a felső középfokú oktatás sikeres befejezéséhez.

5.3 FOGLALKOZTATÁS

A foglalkoztatás a harmadik legfontosabb probléma a roma fiatalok számára. Mint említettük, a válaszadók 34%-a foglalkoztatott, 5%-a munkanélküli. Arra a kérdésre, hogy a roma fiatalok tapasztaltak-e diszkriminációt a munkakeresés során, a válaszadók 38%-a válaszolta, hogy tapasztalt diszkriminációt, és a női válaszadók aránytalanul nagyobb arányban voltak érintettek.

Az FRA 2016-os felmérése szerint csak minden negyedik 16 éves vagy annál idősebb roma jelölte meg fő tevékenységként, hogy

„Manapság a fiatalok szegmense van a leghátrányosabb helyzetben nemzeti szinten. Ez azért van, mert a társadalom nem sokat változott, nem sikerült eléggé fejlődni ahhoz, hogy a fiatalokat a munkaerőpiacon vagy a politikai életben alakítani, integrálni tudja.”

(24 éves nő, munkanélküli, Románia)

„munkavállaló” vagy „önfoglalkoztató”. Ebbe beletartozik a teljes és részmunkaidős munka, valamint az „alkalmi munka” is, ha főtevékenységnek tekintik. A 16-24 éves romák átlagosan 63%-a nem állt foglalkoztatásban, nem folytatott tanulmányokat, nem vett részt képzésben, szemben az ugyanezen korcsoportra vonatkozó NEET („nem tanuló, nem foglalkoztatott, nem képzésben részt vevő”) arány 12%-os uniós átlagával. Az Európai Unió második kisebbségi és diszkriminációs felmérése (2017) szerint a 16 éves vagy idősebb romák közül csak minden negyedik „alkalmazott” vagy „önfoglalkoztató” főtevékenységként. A roma nők sokkal alacsonyabb foglalkoztatási arányról számoltak be, mint a roma férfiak (16% a 34%-hoz képest), míg a fiatal roma nők 72%-a tartozott a NEET kategóriába, szemben a fiatal roma férfiak 55%-ával.

A roma fiatalok foglalkoztatási helyzetére összpontosítva az ERGO hálózat egyik kutatása (2017) rámutat, hogy a fő tényezők, amelyek megakadályozzák a fiatalokat abban, hogy saját térségükben munkát találjanak a munkáltatói oldalról tapasztalható nagyfokú diszkrimináció és előítéletesség, illetve a munkáltatók rugalmassága a munkavállaló kiválasztásában. Az ERGO Hálózat kutatása kimutatta, hogy minél iskolázottabbak a fiatal romák, és minél jobbak a földrajzi körülményeik (azaz minél nagyobb városi területeken élnek, közelebb a munkalehetőségekhez), annál nagyobb az esélyük a foglalkoztatásra. Nagy különbségek mutatkoznak a városi területeken élő, főiskolát vagy egyetemet végzett romák és a (vidéki és/vagy szegregált területekről származó) kirekesztett és iskolázatlan roma fiatalok (különösen a nők) között, amikor a foglalkoztatási igényeikről van szó. A főiskolát végzetteknek a képzettségi szintjüknek megfelelő munkahelyekre van szükségük, míg a kevésbé képzett romáknak olyan programokra, amelyek támogatják őket abban, hogy jelenlegi iskolájukban maradjanak vagy folytassák tanulmányaikat.

5.4 ROMA FIATALOK A ROMA PROGRAMOKKAL ÉS SZAKPOLITIKÁKKAL FOGLALKOZÓ STRUKTÚRÁKBAN ÉS INTÉZMÉNYEKBE

A közügyekben való közreműködés tekintetében a korábbi évekhez képest viszonylag sok roma fiatal vesz részt a döntéshozatali struktúrákban európai szinten; sokan indultak a különböző szintű választásokon vagy dolgoznak a közigazgatásban. A következő rész a roma fiatalok e tekintetben elért eredményeiről, sikereiről szól.

Közhivatalba választott vagy kormányzati testületekben dolgozó romák

A 2016. évi romániai parlamenti választásokon két roma jelölt (egyikük egy fiatal) szerepelt a Szociáldemokrata Párt listáján. Florin Petre Manole volt az egyetlen, akit beválasztottak a képviselőházba, ahol jelenleg különböző tisztségeket tölt be állandó bizottságokban, többek között az emberi jogokkal és a nemzeti kisebbségekkel, illetve a diszkrimináció elleni küzdelemmel foglalkozó bizottságokban.

Franciaországban általában véve kevés adat áll rendelkezésre a kisebbségekről, mivel az etnikai adatok gyűjtése tilos, és talán a leglényegesebb szempont az, hogy Franciaország nem ismer el kisebbségeket. A kevés adat azt mutatja, hogy a romák és szintik valóban részt vesznek közösségük életében, amelyben egy „gitán” egy viszonylag kis vidéki közösség polgármestere. 2014-ben a román miniszterelnök akkori tiszteletbeli tanácsadója, roma aktivista, leendő jogász és Sorbonne-on végzett román származású Anina Ciuciu 2017-ben a Notre Avenir listáján indult a francia szenátusi választásokon.³⁰ „A szenátusi választások nagyon elitista jellegűek, mivel közvetett módon zajlanak, abban az értelemben, hogy átlagemberek nem szavazhatnak, csak a megválasztottak (polgármesterek, képviselők stb.). A pártok azt tanácsolják a választóiknak, hogy a párt jelöltjére szavazzanak” - mondja Anina. Sajnos az eredmények nem voltak olyan kedvezőek, mint várták, Anina nem nyert, de neki is, a listán szereplő többi jelöltnek is sikerült viszonylag sok szavazatot szereznie.

2017-ben **Lengyelországban** Justyna Matkowska³¹ (26 éves) dolgozott nemzeti és etnikai kisebbségekért felelős vajdasági meghatalmazottként. Justyna híres roma művészként ismert, nővérével együtt alapították meg a Siostry Matkowskie csoportot. Bölcsészettudományi tanulmányainak befejeztével doktori fokozatra jelentkezett ugyanezen a területen. „A Kormányzói Hivatalban két roma nő dolgozik: én és Elżbieta Mirga. Én a kormányzó nemzeti és etnikai kisebbségekért felelős megbízottja vagyok; ő pedig hasonló pozíciót tölt be, de a másik kormányzó hivatalában. A regionális választásokon is szerencsét próbáltam, de sikertelenül” – mondta. Justynát 2016 januárjában választották ki erre a beosztásra. Meghatalmazotti feladatai elsősorban az illetékességi területére (Alsó-Sziléziai Vajdaság), a nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetének figyelemmel kísérésére, a nemzeti és etnikai kisebbségek szervezeteivel és a vajdaság más közigazgatási intézményeivel folytatott együttműködés fenntartására, a nemzeti és etnikai kisebbségek kérdésével kapcsolatos, a vajdaság vezetéséhez benyújtott panaszok kivizsgálására, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségek kérdésével foglalkozó intézmények számára anyagok és jelentések elkészítésére vonatkoztak.

Magyarországon nemzeti és helyi szinten külön roma kisebbségi önkormányzatok működnek, amelyek korlátozzák a romák és roma fiatalok részvételét a főáramú politikában. A 2019. évi önkormányzati választásokon önkormányzati szinten is indultak fiatal romák, és ennek eredményeként egy 27 éves roma, Balogh Lajos a budapesti VIII. kerületi önkormányzat tagja lett. Ez azért volt különösen fontos, mert ebben a kerületben nagy arányban élnek romák.

30 Személyes online kommunikáció Anina Ciuciuval, La Voix des Rroms, 2017. december 22.

31 Személyes online kommunikáció Justyna Matkowskával, a vajdaság nemzeti és etnikai kisebbségekért felelős meghatalmazottjával, 2017. december 22.

Európai szintű szerveknél foglalkoztatásra kiválasztott roma fiatalok

³²2017-ben, az **Európa Tanács (ET) központi szervének** munkatársai között tíz roma munkavállaló és két fizetett gyakornok volt (a Közép-európai Egyetem támogatásával). A tíz munkavállaló közül egynek határozatlan idejű állandó szerződése van, hárman közülük állandó, határozott idejű szerződéssel rendelkeznek (amely a rendelkezésre álló pénzeszközök erejéig meghosszabbítható), hármat az Európa Tanács munkatársai között kiírt versenyvizsgát követően alkalmaztak, hárman pedig meghatározott projektek időtartamára ideiglenes alkalmazottként dolgoznak. Az Európa Tanács munkatársának lenni egyetemi tanulmányokat és néhány éves tapasztalatot igényel, ezért az ott dolgozó fiatalok többsége több mint 25-26 éves.

Az Európai Bizottság az első intézmények között volt, amelyek 2005-ben kifejezetten roma fiataloknak szóló gyakornoki programot indítottak: az Európai Bizottság gyakornoki programját fiatal roma diplomások számára (a Nyílt Társadalom Alapítványok társfinanszírozásával). Ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a roma fiatalok megismerjék az uniós szintű politikai döntéshozatalt. Attól kezdve egészen 2015-ig, amikor a program lezárult, mintegy 80 roma fiatal diplomás vett részt benne.

Az Európai Parlamentben meglehetősen hosszú hagyománya van a fiatalok bevonásának.

A roma fiatalok lehetőséget kaptak arra, hogy gyakornokoskodjanak a Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetségénél az Európai Parlamentben. Honlapjuk szerint az S&D képviselőcsoport 2010-ben hozta létre a Fiatal Romákért Alapot, „az idegengyűlölet és a rasszizmus elleni küzdelem jegyében, különösen a roma közösségek védelmében, hogy a roma fiatalokat minden szinten bevonja a politikai döntéshozatalba, és betekintést nyújtson nekik az európai intézmények munkájába”.³³

Az EBESZ ODIHR azok közé a kormányközi szervezetek közé tartozik, amelyek roma fiatalokat foglalkoztatnak roma fiatalokkal foglalkozó pozíciókban – a roma és szinti ifjúsági kezdeményezés keretében 2014-ben pályakezdő szakértőket vett fel (háttéranyagok írására), valamint 2016-2017-ben hat hónapra vett fel pályakezdő szakértőket az ODIHR irodában. Az ODIHR mellett az EBESZ helyszíni műveleteiben is számos fiatal roma szakembert foglalkoztattak és foglalkoztatnak ma is.

Végül, de nem utolsósorban, más ügynökségek és struktúrák, például a Pénzügyi Mechanizmus Hivatala (EGT és Norvég Alapok), valamint az Alapjogi Ügynökség is biztosít fizetett gyakornoki állásokat fiatal romák számára.

A roma fiatalok jelenlétének biztosítása a roma programokkal és szakpolitikákkal közvetlenül foglalkozó struktúrákban és intézményekben kiemelkedő jelentőségű az ilyen szakpolitikák közvetlen érintettjei felé nyitáshoz. Bár a gyakornoki és rövid távú ösztöndíjak nem biztosítanak munkahelyet ezekben az intézményekben, lehetőséget teremtenek a jövőbeli roma szakemberek és vezetők számára.

32 Személyes online kommunikáció Aurora Allincajjal, az Európa Tanács Demokratikus Kormányzás és Diszkriminációellenes Igazgatóságának Stratégiai Partnerségi Osztályán a Roma és Traveller Csoport vezetőjével, Európa Tanács, 2017. december 22-én.

33 „A roma származású fiatalokat támogató alap”, Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége az Európai Parlamentben. <http://www.socialistsanddemocrats.eu/fund-young-people-roma-origin>

5.5 MIGRÁCIÓ ÉS MOBILITÁS AZ EURÓPAI TÉRSÉGBEN

A migráció és az EU-n belüli mobilitás szabályozása volt az egyik fő oka annak, hogy 10-15 évvel ezelőtt létrehozták az uniós szintű politikai kereteket. Általánosságban elmondható, hogy a vándorló és az EU-ban mozgó roma fiatalok (uniós és nem uniós állampolgárok egyaránt) komoly kihívásokkal szembesülnek mind származási országukban, mind a „fogadó” országokban.³⁴ A roma fiatalok szükségletei (pl. oktatás, szocializáció) akár bevándorlókként, akár ideiglenesen lakóhelyüket elhagyni kényszerülökként másodlagossá válnak az őket és családjaikat érintő sürgetőbb alapvető szükségletekhez és kihívásokhoz képest (amilyen pl. megfelelő lakhatáshoz és alapvető közművekhez jutás). Ha a roma fiataloknak sikerül bejutniuk az oktatásba azokban az országokban, ahol újonnan letelepedtek, akkor további hátrányos megkülönböztetésnek vannak kitéve, további kihívásokat jelent számukra a beilleszkedés az új társadalmi-akadémiai környezetbe, és az iskolai tanulmányokat a migrációra vonatkozó jogi rendelkezésektől függően legtöbbször egy újabb migrációs időszak szakítja meg (azaz oda-vissza ingáznak a lakóhelyük és a fogadó ország között).³⁵ A mobilitásban és migrációban érintett roma fiatalok és gyermekek (különösen a visszatérők és a menedékkérők) nyelvi akadályoknak is ki vannak téve, amelyek további kihívást jelentenek az iskolai reintegráció szempontjából.

5.6 A TÁRSADALMI NEMMEL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEK

Miközben általánosan elismert tény, hogy a fiatal roma nők és lányok más elvárásokkal és több nehézséggel szembesülnek, mint a férfiak és fiúk (pl. kevesebb iskolai év, korlátozott mobilitás, háztartási munka és idős/gyermekek gondozása), a fiatal férfiak és fiúk olyan kihívásokkal szembesülnek, amelyeket szintén meg kell vizsgálni, mint például a házassági kényszer, a családalapítás.³⁶ Hasonlóképpen, az LMBTQIA+ csoportokhoz tartozó roma fiatalok esetében is nagyobb a többszörös diszkrimináció kockázata.³⁷ A többségi lakosság, beleértve az LMBTQIA+ közösségeket is, gyakran diszkriminálja őket roma mivoltuk miatt; ugyanakkor saját családjukból és közösségükből is kirekeszthetik őket szexualitásuk és nemi kifejezésük/identitásuk miatt.

A roma nők és lányok helyzete összetettebb, mint férfi társaiké. Az iskolai lemorzsolódás egyik leggyakrabban említett tényezője a roma nők és lányok közösségükben vagy iskolájukban tapasztalható interszekcionális diszkriminációja (ahol a „társadalmi nem”, az „etnikai hovatartozás” és az „életkor” játsszák a legnagyobb szerepet).

34 A konkrét terminológiáról lásd: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/post2020_eu_roma_in_diversity.pdf

35 Bővebben: <https://romigsc.eu/about/>

36 Phiren Amenca. (2019). Vita az EU roma ifjúságpolitikájának jövőjéről.
Elérhető: <https://phirenamenca.eu/discussion-on-the-future-of-eu-roma-youth-policies/>

37 Európa Tanács. Többszörös diszkrimináció és nemek közötti egyenlőség.
Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/youth-roma/multiple-discrimination-and-gender-equality>

Legtöbbször a fiatal roma lányokat visszatartják az iskolába járástól, és nyomást gyakorolnak rájuk, hogy házasodjanak meg, gondoskodjanak a háztartásról, az idősebbekről vagy a fiatalabb testvérekről. Egyes hagyományos közösségekben helytelennek tartják, ha a nők a lakóhelyükön kívül, vagy akár egy másik városban tanulnak vagy dolgoznak. E kulturális kihívások mellett a férfiakhoz képest kevés, de növekvő számú roma nő jut be a felsőoktatásba.³⁸ Figyelembe véve a roma lányok és nők személyes, társadalmi és kulturális erőforrásait, amelyekhez az oktatás révén jutnak, az oktatás legtöbbjük számára státusznövekedést (azaz felfelé irányuló mobilitást) jelenthet.

Az egyik gyakran mellőzött kihívás az, hogyan lehet a roma nőket, gyermekeket és fiatalokat bevonni a romákkal kapcsolatos vitákba. A roma nőket és lányokat ugyanolyan fontosnak kell tekinteni a roma civil társadalmi csoportok tagjaiként, illetve a célzott romaprogramok és -projektek kedvezményezettjeinek.

5.7 SZABADIDŐS TEVÉKENYSÉGEK ÉS SPORT

Általános vélekedés, hogy a fiatal felnőttek körében nagy az érdeklődés a szabadidős tevékenységek és a sport iránt. Általánosságban elmondható, hogy a hivatásos sportok jelentős anyagi forrásokat igényelnek (pl. táplálkozás, edzés, felszerelés stb.), ami közvetve elriasztja a roma fiatalokat attól, hogy ilyen pályára lépjenek. 2018-ban egy fiatal roma lány, Annamária Horváthová esete, aki lapos talpú cipőben futott és nyert a „Fuss az egészségért” versenyen, ismét megmutatta, hogy „az elszegényedett körülmények között élő gyerekeknek nem sok esélyük van tehetségük kibontakoztatására”.³⁹

Emellett a sport sem mentes a diszkriminációtól, a cigányellenességtől és az attitűdöktől. Az elmúlt években Romániában a futballversenyeket rasszista incidensek jellemezték. Az UEFA a múltban már büntette a Steaua Bucharest labdarúgóklubot rasszista incidensek miatt, de a nemzeti bajnokságok a román profi liga (RPL) hatáskörébe tartoznak. Az RPL-t a szélsőséges párt egy korábbi képviselője vezette, aki a romák elleni rasszizmust mindig is a futballklubok közötti rivalizálás ártatlan megnyilvánulásaként utasította el. Az ilyen incidensek a romániai sportban tapasztalható növekvő rasszizmus példái.

A roma aktivisták és más emberi jogi támogatók további lépéseket tettek annak érdekében, hogy visszaszorítsák ezt a jelenséget a sportban, és ezzel egyidejűleg a sport segítségével távol tartsák a fiatalokat a kockázatos viselkedésformáktól, így a bűnözéstől, a kábítószer-élvezettől és/vagy a prostitúciótól, és speciális tevékenységeket dolgoztak ki roma fiatalok számára:

38 Hinton-Smith, Tamsin – Danvers, Emily – Jovanovic, Tanja (2017): Roma women's higher education participation: whose responsibility? (A roma nők részvétele a felsőoktatásban: kinek a felelőssége?) Gender and Education, DOI: 10.1080/09540253.2016.1274386

39 Bővebben:

<http://www.romea.cz/en/news/world/slovakia-girl-from-impooverished-romani-family-wins-race-running-in-flats>

- Romániában 2010 óta Valeriu Nicolae és csapata a tudatosságra és a megkülönböztetésmentesség sporton keresztüli előmozdítására összpontosító projekteket hajt végre, erőfeszítéseiket nemzetközileg is elismerték.
- 2013 óta a Cseh Köztársaságban Lukas és Karolina Danek hozták létre a „Ride for Happiness” (Hajts a boldogságra) elnevezésű projektet, amelynek célja „új tehetségek felfedezése és támogatása a sport, a művészet és a zene területén, pozitív példaképek népszerűsítése mellett”. Célja többek között a negatív sztereotípiák lebontása, valamint a roma közösséggel szembeni rasszizmus és diszkrimináció elleni küzdelem.⁴⁰
- Angliában Ladislav Žiga hozott létre bokszcsoportot roma származású szlovák és cseh migráns gyermekek számára.⁴¹
- ⁴²Az Egyesült Királyságban a „Roma Support Group” (Romákat Támogató Csoport) sportintegrációs projektet állított össze roma fiatalok számára, amely a társadalmi kirekesztés és peremre szorulás elleni küzdelem mellett alkalmat kínál a lehetőségek felfedezésére és új készségek fejlesztésére.

A roma fiatalok a gyakran elhanyagolt roma csoportok közé tartoznak, amelyekkel nem foglalkoznak kellőképpen a különböző szociálpolitikai területek, például a sport értéke és a kábítószerrel való visszaélés tekintetében (Roma Civil Monitor, 2020)⁴³.

5.8 KÁBÍTÓSZER-HASZNÁLAT ÉS EGYÉB FÜGGŐSÉGEK

A romákat érintő interszekcionális és többszörös diszkriminációval kapcsolatos kutatások és szakpolitikai döntések többsége a társadalmi nemre és annak az egyenlőtlenség más okaival (életkor, etnikai hovatartozás és osztály) kimutatott összefüggéseire összpontosít. Más okok, például az életkor, a városi/vidéki lakóhely, vagy a kábítószerrel való visszaélés, az emberkereskedelem, nagyrészt elkerülik a figyelmet. Az elszegényedett, kirekesztett, megfelelő egészségügyi és szociális szolgáltatásokat nélkülöző népeiségeket aránytalanul nagymértékben érinti a kábítószer-használat, a függőség, a HIV stb.⁴⁴ A roma közösségekben a közegészségügyi problémák feltehetően mindenütt jelen vannak, mivel nem rendelkeznek olyan szintű egészségügyi ellátással és megelőzési szolgáltatásokkal, mint a lakóhelyük szerinti országok többségi lakossága.

40 ALukas Danekkel készült interjú a következő címen érhető el:

<https://news.expats.cz/sports-fitness/the-ride-for-happiness-project/>

41 Bővebben: <http://www.romea.cz/en/news/world/england-czech-emigre-of-romani-origin-establishes-boxing-team-for-children-from-the-czech-republic-and-slovakia>

42 Bővebben: <https://www.romasupportgroup.org.uk/sport-inclusion.html>

43 Roma Civil Monitor. (2020). A synthesis of civil society's reports on the implementation of national Roma integration strategies in the European Union Identifying blind spots in Roma inclusion policy [Az Európai Unió nemzeti romaintegrációs stratégiáinak végrehajtásáról szóló civil szervezeti jelentések összegzése, A roma integrációs politika vakfoltjainak azonosítása]. Online elérhető: <https://cps.ceu.edu/roma-civil-monitor-analysis-and-synthesis>

44 Marcu, O. (szerk.). (2012). Understanding drug addiction in Roma communities [A roma közösségek drogfüggőségének megértése]. SRAP Hálózat. Elérhető: https://www.academia.edu/4862043/Understanding_Drug_Addiction_in_Roma_and_Sinti_Communities_Research_report

A témával kapcsolatos kutatások ritkák, bár Spanyolországban végeztek néhányat.⁴⁵ Ez arra utal, hogy az ország roma lakossága körében magas a kábítószer-fogyasztás és a mentális egészségügyi problémák előfordulása, valamint jelzi, hogy e két probléma összefügg az egészséget meghatározó társadalmi tényezőkkel, többek között az életkörülményekkel, a foglalkoztatással, az oktatással és a lakhatással.

A kábítószer-használat és más függőségek a felmérésben részt vevők körében mégis a legkevésbé gyakori aggodalmak közé tartoztak (lásd az 1. ábrát). Ennek íz lehet az oka, hogy a legtöbb (hagyományos) közösségben a kábítószer tabutéma. Bár különböző nem kormányzati szervezetek szolgáltatásokat nyújtanak a kábítószer-használóknak, hogy segítsék őket függőségük leküzdésében (pl. Carusel Bukarestben, Romániában⁴⁶), az NKSZ-ek nem képesek behatóan foglalkozni a kérdéssel. Ennek oka lehet az egyes közösségek érzékenysége, a civil szervezetek szűk kapacitása, de az is, hogy a különböző szereplők nem rendelkeznek megfelelő ismeretekkel a témában.

45 López, J. A. – García, R. F. – Martí, T. S. (2018). Drugs and Mental Health Problems among the Roma: Protective Factors Promoted by the Iglesia Evangélica Filadelfia [Kábítószeres és mentális egészségügyi problémák a romák körében: az Iglesia Evangélica Filadelfia által támogatott védekező tényezők.]. *International journal of environmental research and public health*, 15(2), 335. <https://doi.org/10.3390/ijer-ph15020335>

46 Bővebben: <https://carusel.org/>

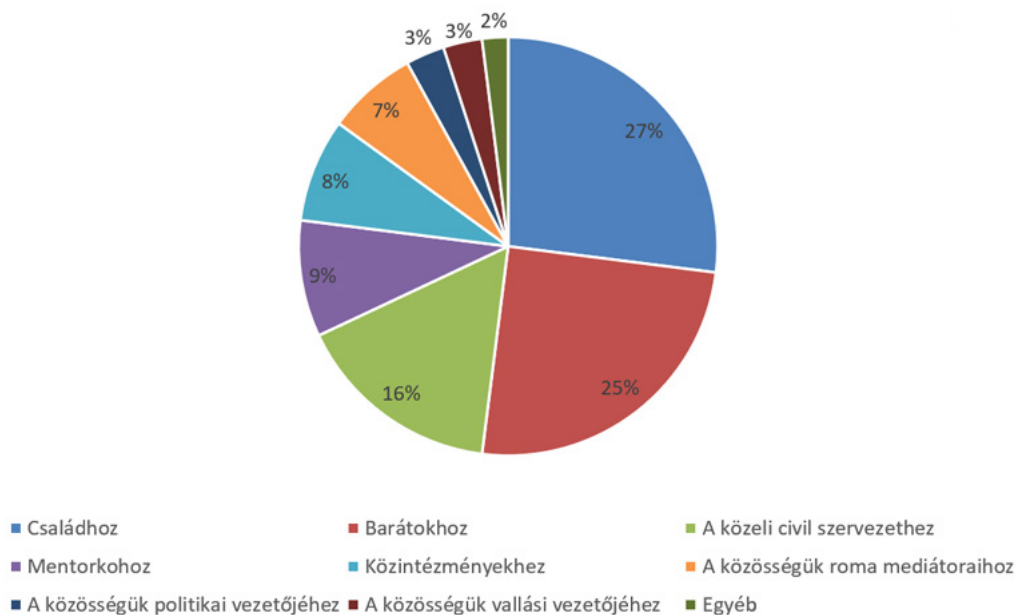
6. A ROMA FIATALOK SZEREPVÁLLALÁSÁVAL KAPCSOLATOS SOK, IGÉNYEK ÉS LEHETŐSÉGEK

Miután feltártuk, melyek a roma fiatalok legfőbb problémái, ez a szakasz áttekintést kíván nyújtani a szerepvállalás különböző formáiról és mechanizmusairól, valamint a roma fiatalok legfőbb akadályairól, amelyekkel a polgári és közösségekbe való bekapcsolódás során szembesülnek.

6.1 KIHEZ FORDULNAK A ROMA FIATALOK TÁMOGATÁSÉRT?

A felmérésben részt vevő válaszadókat arra kértük, gondolkodjanak el azon, **ki tud segíteni vagy támogatni a roma fiatalokat aggodalmaik és szükségleteik kezelésében**. A támogatást nyújtó (társadalmi) szereplők és struktúrák három leggyakoribb kategóriája a család, a barátok és a közelben található NKSZ-ek. Amit a Phiren Amencia tagjai és partnerei a helyszínen tapasztaltak, azt mutatják, hogy a kisszámú létező roma ifjúsági civil szervezet a túlélésért küzd. Ha a roma fiatalok szerepvállalását, részvételét és személyes fejlődését akarjuk elérni, támogatni kell a roma ifjúsági NKSZ-eket, a roma és pro-roma szervezeteknek pedig nyitottabbnak kell lenniük a roma fiatalok és a többségi ifjúsági struktúrák felé. Hasonlóképpen támogatni kell az új roma ifjúsági struktúrákat és informális csoportokat, hogy formálisabbá és aktívabbá váljanak.

4. ábra Ki tud Önnek segíteni/támogatni aggodalmainak és szükségleteinek kezelésében?

Amint a fenti ábra mutatja, messze a legtöbb támogatást az informális támogató struktúrák, például a család és a barátok nyújtják. A nem kormányzati szervezetek, mentorok és közvetítők alkotják a következő legfontosabb kategóriát. Sokkal kevésbé hangsúlyos kategóriák a közintézmények, valamint a vallási és politikai vezetők.

A roma mentorok és közvetítők fontos támogató mechanizmusok a roma fiatalok számára, amint azt a felmérésünk eredményei is mutatják, mivel a legtöbb roma fiatal a korai iskolai oktatás és nevelés, de az ifjúsággal kapcsolatos munka révén is kapcsolatba kerül velük. A Roma Ifjúság „Building Bridges!” (Hídverés!) című jelentése (2015)⁴⁷ szerint a roma mediátoroknak az esélyegyenlőség szakértőinek kell lenniük, akik hídként működnek a roma közösségek és az intézmények között, megkönnyítve a különböző szolgáltatások vagy információk elérhetőségét.

”Úgy gondolom, hazámban a roma fiatalokat nem különösebben foglalkoztatja a roma társadalom és a roma problémák. Azt hiszem, ez a bulgáriai roma nem kormányzati szervezeteknek köszönhető. A roma társadalom minden egyes problémáját projektekké, papírhalmokká változtatták. Az intelligens fiatal romák többsége a mai napig ki van zárva az ilyen szervezetekből, mert némelyik ilyen szervezet inkább a szektáshoz közelít, mintsem egy széleskörűen nyitott közösséghez. Ha egy fiatal, képzett roma csalódik saját közösségében, automatikusan megszűnik az érdeklődése a regionális vagy országos szintű polgári vagy politikai szerepvállalás iránt. A fő mondanivalóm az, hogy a legtöbb NKSZ munkastruktúráját meg kell változtatni ahhoz, hogy képesek legyenek „azokat” a fiatal romákat magukhoz vonzani, akik valóban hasznosak lennének a közösségük számára”

(roma fiatal, Bulgária)

Felmérésünk szerint a roma fiatalok viszonylag kevésbé bíznak az állami intézményekben, mint olyan struktúrákban, amelyekhez problémáik megoldása érdekében fordulnának, és még kevésbé bíznak közösségük vallási és politikai vezetőiben.

A válaszadók mintegy 40%-a nyilatkozott úgy, hogy tagja valamelyik nem kormányzati szervezetnek, és az összes válaszadó 57%-a tudott felsorolni olyan roma (ifjúsági) civil szervezeteket, amelyekről tudomással bír. Európa minden részén válaszadóink a következő 10 szervezetet említették a leggyakrabban (a hivatkozások száma szerinti sorrendben):

- Phiren Amenca (19)
- Roma Oktatási Alap (16)
- Areté Ifjúsági Alapítvány (12)
- Romaversitas (11, Európa-szerte)
- UCCU Roma Informális Oktatási Alapítvány (8)
- FAGIC Katalóniai Roma Egyesületek Szövetsége (7)
- Nevo Parudimos Egyesült (7)
- Partida Romilor – ifjúsági tagozatok (7)
- Agentia Impreuna (5) és Uniunea Civica a Tinerilor Romi (5)
- FSG Cigány Titkárság Alapítvány (5)

“Néha az ifjúsági tevékenységek inkább arról szólnak, hogy mit akarnak az [adományozó] intézmények, nem arról, hogy mit akarnak a fiatalok. Olyan, mint amikor arra ösztönöznek, hogy aktívabb vagy elkötelezettebb légy, de azután nem kapsz támogatást a részvételhez».

(33 éves férfi, Csehország)

Annak ellenére, hogy a nem kormányzati szervezetek fontos szerepet játszanak a roma fiatalok támogatásában, a válaszadók egy része kritizálta őket, hogy túlságosan adományközpontúak, ahelyett, hogy a roma fiatalokat érintő kérdésekkel foglalkoznának.

6.2 MI MOTIVÁLJA A ROMA FIATALOKAT A KÖZÉLETI SZEREPLÉSRE?

A roma fiatalok számos különböző okból vesznek részt roma vonatkozású tevékenységekben és a roma jogok előmozdításában, így egyebek között készségek elsajátítása, vigasz és társaság keresése, vagy erőforrásokhoz való hozzáférés céljából.

5. ábra A polgári és politikai szerepvállalás motivációja

Ezenkívül a válaszadók a kérdés megválaszolásakor a roma mozgalmon belüli generációs összeütközésre is rávilágítottak. Jelentették, hogy a szélesebb körű roma mozgalmon belül sűrűlódások és viták vannak. Az egyik az ideológiai szakadék az idősebb, konzervatív generáció és a fiatalabb, liberálisabb, radikálisabb roma ifjúsági aktivisták nemzedéke között. Ennek eredményeképpen a roma fiatalok úgy tekintenek az ifjúságra összpontosító tevékenységekben vállalt szerepre, mint saját hangjuk hallatására.

„Úgy vélem, a roma fiatalok nyitottabbak lennének saját kezdeményezések indítására, ha az idősebb generáció nem használná a hatalmát a fiatalok elhallgattatására.”

(28 éves, alkalmazott-diák nő, Finnország)

„Meggyőződésem, hogy a roma fiatalok csalódtak mindazzal kapcsolatban, ami országos szinten történik, mind a többségi politika, mind pedig a roma mozgalom tekintetében. Mi (roma fiatalok) mindannyian a változás akarunk lenni!”

(34 éves, önkéntes nő, Románia)

A részvétel másik motivációja a roma fiatalok hatalmukról és képességeikről alkotott önértékeléséhez kapcsolódik. A válaszadók leggyakoribb válasza szerint bíznak abban, hogy részesei lehetnek a dolgok megváltoztatásának (lásd az alábbi ábrát). A második leggyakoribb válasz, amely a részvételt és az aktivitást ösztönzi, a roma fiatalok vagy ismerőseik által tapasztalt rasszizmus elleni közvetlen küzdelem.

Válaszaik alapján a roma fiatalok nagyobb elköteleződését az segítené elő, ha látnák tetteik közvetlen hatását; ha releváns és változatos lehetőségeket kapnának az önkéntességre; és ami nagyon fontos, hogy van-e olyan biztonságos tér, ahol a roma fiatalok szabadon és befogadva érezhetik magukat (pl. nyelv, az otthon közelsége, együttlét a barátokkal, nem szükséges pénzkidadás, átlátható tájékoztatás, nemzetközi utazás).

“A roma fiatalok nem eléggé motiváltak állampolgári szerepvállalásra. Azt hiszem, ez azért van, mert kevés információ áll rendelkezésre a romák történelméről és kultúrájáról. Nekünk is megvan a saját történelmünk! Amióta megismerkedtem a fontos történelmi eseményekkel a romániai rabszolgaság időszakától kezdve a jelenkori problémákig, sokkal nagyobb késztetést érzek arra, hogy részt vegyek a munkában.”

(20 éves, diáklány, Románia)

6.3 A ROMA IFJÚSÁG SZEREPVÁLLALÁSI FORMÁI

A roma fiatalok körében végzett felmérés alapján világossá vált, hogy a roma fiatalok aktív polgárok, akik nagymértékben részt vesznek közösségeik polgári és politikai életében. Annak felmérése érdekében, hogy a fiatalok milyen mértékben vesznek részt a különböző polgári tevékenységekben, valamint annak feltárására, hogy bevonják-e őket a döntéshozatali folyamatokba, az ifjúsági, a főáramú és a romákkal kapcsolatos struktúrákba, a válaszadókat arra kértük, egy listáról válasszák ki azokat a tevékenységeket, amelyekben részt vettek. Az alábbi ábra összefoglalja az eredményeket.

6. ábra Milyen formát ölt a roma fiatalok szerepvállalása?

A roma fiatalok leggyakrabban különböző **műhelymunkákban, szemináriumokon vagy roma témájú rendezvényeken** vesznek részt. Ez nem meglepő, hiszen vannak különböző típusú alapok és projektek, amelyek kifejezetten a roma fiatalok számára terveznek és szerveznek ilyen eseményeket. Az ilyen rendezvények szervezői között tudományos intézmények, nemzetközi és nemzeti NKSZ-ek, de a helyi közösségekben tevékenykedő szervezetek is megtalálhatók. Mirga (2018) szerint „a fiatal romák iránt tanúsított növekvő figyelem és az ifjúsági célú kezdeményezések finanszírozásának növekedése elősegítette, hogy a fiatal romák Európa-szerte találkozhassanak, tapasztalatot cserélhessenek és közösen ötletelhessenek”.⁴⁸ A roma fiatalok sajátos célcsoportként jelentek meg – számos képzés, szakmai gyakorlat és műhely kedvezményezettjeként –, akiket sokak szerint mozgósítani kellene a polgári és politikai cselekvéshez való csatlakozásra.

A közelmúltban végzett tanulmányok kimutatták, hogy azok a roma fiatalok, akik részt vesznek a roma fiatalokat célzó különböző (különösen az oktatással kapcsolatos) programokban és projekteken, általában a roma közösségen belül jobb módú környezetből származnak. A többségi lakossághoz képest azonban hátrányosabb társadalmi-gazdasági háttérrel rendelkeznek.⁴⁹ A kirekesztett roma fiataloknak jelen kell lenniük és aktívan részt kell venniük a különböző helyi és nemzeti szintű struktúrákban, hogy megelőzzék örökös marginalizálódásukat és kirekesztésüket.

48 Bővebb információ online elérhető a Roma Ifjúsági Aktivitás: „Mi vagyunk a jelen!” címmel a következő címen: <https://www.romarchive.eu/en/roma-civil-rights-movement/roma-youth-activism-we-are-present/>

49 Ld. Garaz, Stela: Helping the marginalised or supporting the elite? Affirmative action as a tool for increasing access to higher education for ethnic Roma [A kirekesztettek segítése vagy az elit támogatása? A pozitív diszkrimináció mint a felsőoktatáshoz való hozzáférés javításának eszköze az etnikai romák számára], *European Educational Research Journal*, Vol. 13, No. 3, 295–311. old

A felmérés eredményei azt is jelzik, hogy a roma fiatalok második leggyakoribb tevékenysége a **szavazás** (pl. európai, nemzeti, helyi szinten). Mostanáig azonban nincsenek adatok a romák választási részvételéről. A mi eredményeinkhez hasonlóan a Nemzeti Demokratikus Intézet által végzett kutatás azt mutatja, hogy például a Visegrádi Négyek (Magyarország, Szlovákia, Csehország és Lengyelország) országaiban a 16-29 éves fiatalok körében a politikai részvétel leggyakoribb formája a szavazás.⁵⁰

Az európai adatok azt mutatják, hogy a fiatalok viszonylag alacsony arányban vesznek részt a választásokon.⁵¹ A fiatalok alacsony részvételének egyik lehetséges magyarázata az lehet, hogy „a politikai pártok vagy a választásokon induló politikai vezetők nem foglalkoznak a követeléseikkel”.⁵² A választási részvételről szóló szakirodalom olyan tényezőket tárt fel, mint az életkor (a 26 év felettiak nagyobb valószínűséggel mennek el szavazni), az iskolai végzettség (a magasabb iskolai végzettség magasabb választási részvételi aránnyal jár együtt), a politikai érdeklődés (pl. az iskolai állampolgári nevelés során szerzett érdeklődés) és az állampolgári kötelességtudat, mint a választási részvételt ösztönző leggyakoribb tényezők.⁵³ Ami a roma fiatalok helyzetét illeti, a roma fiatalok iskolázottsági szintjében bekövetkező (lassú) növekedést, valamint az oktatás és az állampolgári aktivitás folytán megjelenő kapcsolódó tényezőket figyelembe véve a részvételi arány várhatóan növekedni fog. Az az általános vélekedés, hogy „náluk a legmagasabb a választási részvétel a helyi választásokon, mert a helyi hatóságokat fontosnak tartják mindennapi életük szempontjából”.⁵⁴

A roma fiatalok többségének nehézséget okoz, hogy szabadon és tájékozottan döntsenek a választási preferenciákról.⁵⁵ A szakirodalom azt mutatja, hogy a roma fiatalok kis hányada (valószínűleg a magasabb iskolai végzettségűek) egyértelmű álláspontot képvisel politikai és pártpreferenciáit illetően, szemben azokkal, akiknek nem volt lehetőségük megismerkedni azzal, hogy bizonyos pártprogramok vagy ideológiák hogyan befolyásolhatják az érdekeiket.^{56 57}

50 Nemzeti Demokratikus Intézet. (2020). Youth Attitudes on Politics and Democracy in Central Europe [A fiatalok politikával és demokráciával kapcsolatos attitűdjei Közép-Európában.]. Elérhető: https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI_Youth2020_FINAL_0.pdf

51 Lásd a Nemzeti Demokratikus Intézet Magyarországra vonatkozó kutatását:

<https://www.ndi.org/publications/youth-attitudes-politics-and-democracy-hungary>

52 Voter Turnout Trends around the World, International Institute for Democracy and Electoral Assistance [Tendenciák a választási részvételben világszerte], International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016, 39-40. old., <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/voter-turnout-trends-around-the-world.pdf>

53 i.m.

54 Roma and Sinti Political Participation: Opportunities and Risks of Local-level Engagement [Romák és szinti politikai szerepvállalása: A helyi szintű részvétel lehetőségei és kockázata], OSCE/ODHIR, 2016, <http://www.osce.org/odihr/219511?download=true>.

55 Roma and Sinti Political Participation: Opportunities and Risks of Local-level Engagement [Romák és szinti politikai szerepvállalása: A helyi szintű részvétel lehetőségei és kockázata], OSCE/ODHIR, 2016, <http://www.osce.org/odihr/219511?download=true>.

56 Tudorel Taba: "The Political Participation of Roma Youth: What Is It and Why Do We Need It?" [Roma fiatalok politikai szerepvállalása: Mi ez és miért van rá szükségünk?] in: "Activism, Participation and Security Among Roma and Sinti Youth." [A roma és szinti fiatalok aktivitása, részvétele és biztonsága] OSCE/ODIHR Roma and Sinti Youth Conference: Activism, Participation, Security Report. [Roma és szinti ifjúsági konferencia: jelentés az aktivitásról, részvételről, biztonságról]. 2015, 96–102. old., <http://www.osce.org/odihr/187861?download=true>

57 The Price of a Vote in a Bulgarian Pub [Egyszavazat ára egy bolgár kocsmában], transparency.org, 9 June 2015, Politics and Government, https://www.transparency.org/news/feature/the_price_of_a_vote_in_a_bulgarian_pub

A vidéki romák a legtöbbször szavazatvásárlásnak vannak kitéve, és nagyobb valószínűséggel szavaznak az erős választási kampányt folytató pártra, függetlenül a javasolt változásoktól vagy politikáktól. Emellett széles körben ismert, hogy a roma és szinti közösségek társadalmi-gazdasági „sebezhetőségét” gyakran kihasználják a választási folyamatok során szavazatvásárlás és szavazatmanipuláció, közvetlen nyomásgyakorlás vagy fenyegetés révén”.⁵⁸

„Sem a romák, sem a roma fiatalok nem tölthetnek be olyan magas pozíciókat, amelyek pozitív hatással lennének a romák általános életére Bulgáriában. A romákat csak azért keresték fel a választási kampányok során, hogy megvásárolják a szavazataikat, és továbbra is ugyanabban a nyomorban és szegénységben éljenek. A romák nem kívánatosak Bulgária rohadt társadalmában. A politikai vezetők pedig nem kívánják integrálni azokat, akiknek a szegénységén keresztül obszcén módon meggazdagodtak ... és istentelenné váltak.”

(roma fiatal, Bulgária)

“A roma fiatalok mozgalomként meglehetősen szervezetlenek, és elég nehéz egy ilyen csoporttal dolgozni. Csak a tiltakozásokban vannak benne, nem pedig a valódi változásokért küzdenek, amelyek legtöbbször saját maguknál kezdődnek”.

(23 éves nő, Románia)

A válaszadók részéről leggyakrabban említett három részvételi forma a következő: **petíciók szervezése és aláírása** (96 válaszadó); bizonyos gyakorlatok (pl. rasszizmus, szegregáció) elleni vagy bizonyos jogszabályok megváltoztatásáért/támogatásáért szervezett **tüntetések szervezése és azokon való részvétel** (91 válaszadó); ezt követi a **civil szervezeti munka** (92 válaszadó, míg az összes válaszadó mintegy 40%-a állította, hogy tagja valamilyen nem kormányzati szervezetnek).

A felmérésre adott válaszok alapján kiderült, hogy a válaszadók meglehetősen magas száma (73 válaszadó) végez vagy végzett **önkéntes munkát** saját országában (pl. vallási vagy környezetvédelmi célokra), de csak 13%-uk végzett önkéntes munkát külföldön (pl. az Európai Önkéntes Szolgálaton keresztül).⁵⁹ A roma ifjúsági szervezetek - mint például a Phiren Amenca - tapasztalatai szerint a helyi önkéntesség, valamint a hosszú távú nemzetközi önkéntes szolgálat növelheti a fiatalok önbecsülését, és kiindulópontja lehet az életkilátások kialakításának, másrészt pedig számos jótékony hatással van a társadalomra. Ez különösen nagy jelentőségű az európai roma fiatalok számára, akiknek valóságát és képviselőjét gyakran a cigányellenesség hatásai jellemzik. Ezért fontos, hogy minden fiatal számára egyenlő esélyeket teremtsünk, különösen az önkéntes elkötelezettség és az önkéntes szolgálat egyenlő elérésének biztosításával, amely a fiatal romák önállóságra és a munka világára áttérésének eszköze.

A felmérés eredményei azt mutatják, hogy a roma fiatalok is részt vesznek a közösségi médiában és az újságokban megjelenő **gyűlöletbeszéd**ek megfigyelésében és bejelentésében. Általánosságban elmondható, hogy az online aktivitás meglehetősen elterjedt, az online média a roma fiatalok mozgósítását támogató eszközként működik. Egyre több roma fiatal osztr meg politikai tartalmú posztokat a közösségi médiában vagy ír politikai kommentet valamelyik portálon vagy online médiumban, illetve vesz részt online kampányokban.

58 „Az EBESZ/ODIHR varsói találkozájának résztvevői szerint a romák és szintik teljes körű részvétele a választási folyamatokban elengedhetetlen sikeres beilleszkedésükhöz”. osce.org, 2016. október 28., <http://www.osce.org/odihr/277806>

59 A Phiren Amenca erőfeszítéseket tesz az Európai Önkéntes Szolgálat népszerűsítésére a roma fiatalok körében: <https://www.facebook.com/notes/phiren-amenca/open-call-voluntary-service-for-young-roma-and-non-roma-in-europe/2267025653386524/>

A közösségi médiában egyre több a gyűlöletkeltő tartalom, sok fiatal roma van kitéve ilyen tapasztalatoknak. A Phiren Amenca által végzett „Önkéntesség - a romák részvételének polgári eszközei” című korábbi kutatás rámutat, hogy a romák a gyűlöletbeszéd elsődleges célpontjai közé tartoznak.⁶⁰ A gyűlöletbeszéd szembeni közömbösség sajnos, nemcsak a domináns csoportok, hanem a célcsoportok körében is gyakori. A „Le a gyűlöletbeszédde!” mozgalom fontos hajtóerő volt a roma fiatalok számára, hogy részt vegyenek a gyűlöletbeszéd szisztematikusabb kezelésében és az ellene való küzdelemben.⁶¹ A közelmúltban a nem kormányzati szervezetek erőfeszítéseket tettek a roma fiatalok digitális készségeinek fejlesztését célzó képzések biztosítására (pl. „A better NETWORK for Sinti and Roma!” [Jobb HÁLÓzatot a szintiknek és a romáknak!]) címmel tanfolyamot tartott a Phiren Amenca a digitális technológiákról⁶²).

Amint a 6. ábra mutatja, a válaszadók jelentős része (290-ből 62) állította, hogy részt vett **közmeghallgatásokon és konzultációkon** (pl. helyi tanácsnál, nemzeti parlamentben). A jelenlegi kutatási projekt vezető hálózatai azonban hangsúlyozták, hogy a roma fiatalok ki vannak zárva ezekből az intézményi beszélgetésekből. Egyszerűen fogalmazva, a legtöbb fiatal etnikai, szexuális, vallási stb. háttérétől függetlenül minden szinten megfosztják attól a jogától, hogy részt vegyen a közpolitikák alakításának, nyomon követésének és értékelésének folyamatában, annak ellenére, hogy hivatalosan meghívást kaptak erre. Ebben a tekintetben nyugodtan kijelenthető, hogy a hatóságoknak (mind központi, mind helyi szinten) nagyobb erőfeszítéseket kell tenniük a nyitottabb és részvételen alapuló döntéshozatali folyamatok kialakítására, különösen, mivel a felmérésben részt vevők közül kevesen említették, hogy helyi akciócsoport (HACS) tagja (54 válaszadó), és még kevesebben dolgoztak vagy gyakoronkoskodtak különböző közintézményeknél (37 válaszadó).⁶³

Az összes válaszadó közül mindössze 53-an nyilatkoztak úgy, hogy tagjai ifjúsági tanácsoknak, diákszövetségeknek és egyéb **ifjúsággal kapcsolatos struktúráknak**. Ez ismét azt mutatja, hogy a roma fiatalok ki vannak zárva az ilyen testületekből, és nem férnek hozzá a hálózatokhoz és a képviseleti struktúrákhoz. Az Európa Tanács (megjelenés előtt álló) 2020-as tanulmánya, amely a nemzeti ifjúsági tanácsokra és a nemzetközi ifjúsági szervezetekre irányult, kimutatta, hogy ezek közül mindössze 3 válaszolt az Európa Tanács felmérésére, és mindegyiknek voltak roma tagjai vagy képviselői.⁶⁴ Az ET kutatása rámutatott, hogy a nemzeti ifjúsági tanácsok „arra töreksznek, hogy megerősítsék a fiatalokat és képviseljék az országuk ifjúsági szervezeteit a nemzeti és nemzetközi döntéshozatali folyamatokban”. A jelentés ugyanígy rámutatott arra is, hogy a roma fiatalok részvétele és képvisellete gyakran minimális vagy egyáltalán nem létezik ezekben a struktúrákban, mivel hiányoznak a romák érdemi bevonására irányuló proaktív intézkedések és szándékos célok. Pozitívum, hogy 2020 decemberében a Phiren Amenca az Európai Ifjúsági Fórum tagja lett. Ez példátlan ösztönzést jelentett, hiszen addig a pillanatig egyetlen roma szervezet sem érte el ezt a státuszt.⁶⁵

60 Bővebb tájékoztatás: <https://phirenamenca.eu/volunteering-citizens-tools-for-roma-participation/>

61 Az Európa Tanács „Le a gyűlöletbeszédde!” elnevezésű kampányának célja a gyűlöletbeszéd elfogadottságának visszaszorítása, valamint a társadalmi tudatosság és részvétel fejlesztése. A különböző kampányok mellett a kampány az online gyűlöletbeszéddelel kapcsolatos jelentésekkel is foglalkozik. További információért kérjük, látogasson el weboldalukra: <http://www.nohatespeechmovement.org/>

62 Bővebben itt: <https://phirenamenca.eu/a-better-network-for-sinti-and-roma-training-course-on-digital-technologies/>

63 A helyi akciócsoportok (HACS) földrajzilag körülhatárolt területen működő csoportok, amelyeket helyi fejlesztési stratégiák végrehajtására hoztak létre, helyi projekteknek nyújtott támogatások odaítélésével.

64 A roma fiatalok részvétele és bevonása az európai normákba, politikákba és programokba.

65 Bővebben lásd: <https://bit.ly/3xVoyBC>

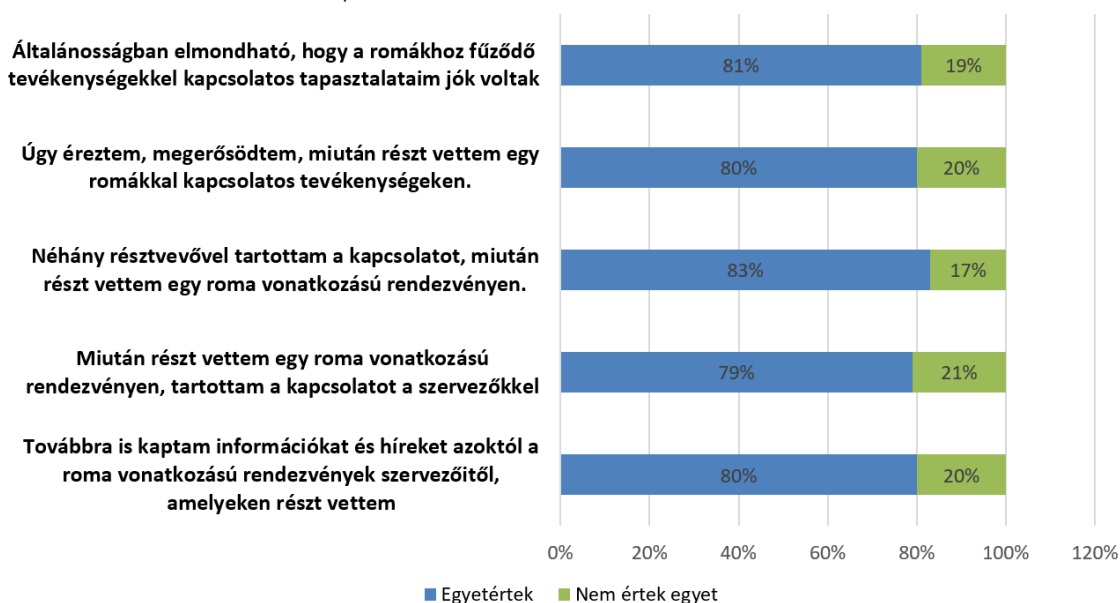
A felmérésben részt vevők azt állították, hogy kevésbé vettek részt politikai kampányokban (15%), és sokkal kevesebben nyilatkoztak úgy, hogy politikai párt tagjai (6%). Ezek az eredmények azt mutatják, hogy a válaszadók rossz véleménnyel vannak a politikai pártokról, szkeptikusak hatékonyságukat illetően, és kételkednek abban, hogy a politikai pártok képesek-e képviselni a roma fiatalok véleményét és érdekeit. Ez egyértelmű jelzés lehet a roma politikai pártok számára (és nem csak nekik) arról, hogy a roma fiatalok elhagyják a hagyományos politikai struktúrákat, mivel ezek a struktúrák hajlamosak alulértékelni a roma fiatalok számára fontos kérdéseket.

Ugyanakkor a roma fiatalok alacsony részvételét a hivatalos politikában az váltotta ki, hogy nem bíznak a roma „közösségi vezetők” idősebb generációjában.⁶⁶ Másrészt a roma politikai vezetők korábbi nemzedékeihez képest a roma fiatalok (bár még mindig kis százalékban) magasabb iskolai végzettségűek, ezért mélyebben megértik a szerepvállalás és a hivatalos képviselet (azaz a konzultációkon, közmeghallgatásokon való részvétel) jelentőségét, fontosságát.

6.4 MI AKADÁLYOZZA A ROMA FIATALOK RÉSZVÉTELÉT?

Amikor arra kértük őket, hogy értékeljék a részvétellel kapcsolatos tapasztalataikat, válaszadóink többsége pozitív képet mutatott.

7. ábra Önértékelés a szerepvállalásról

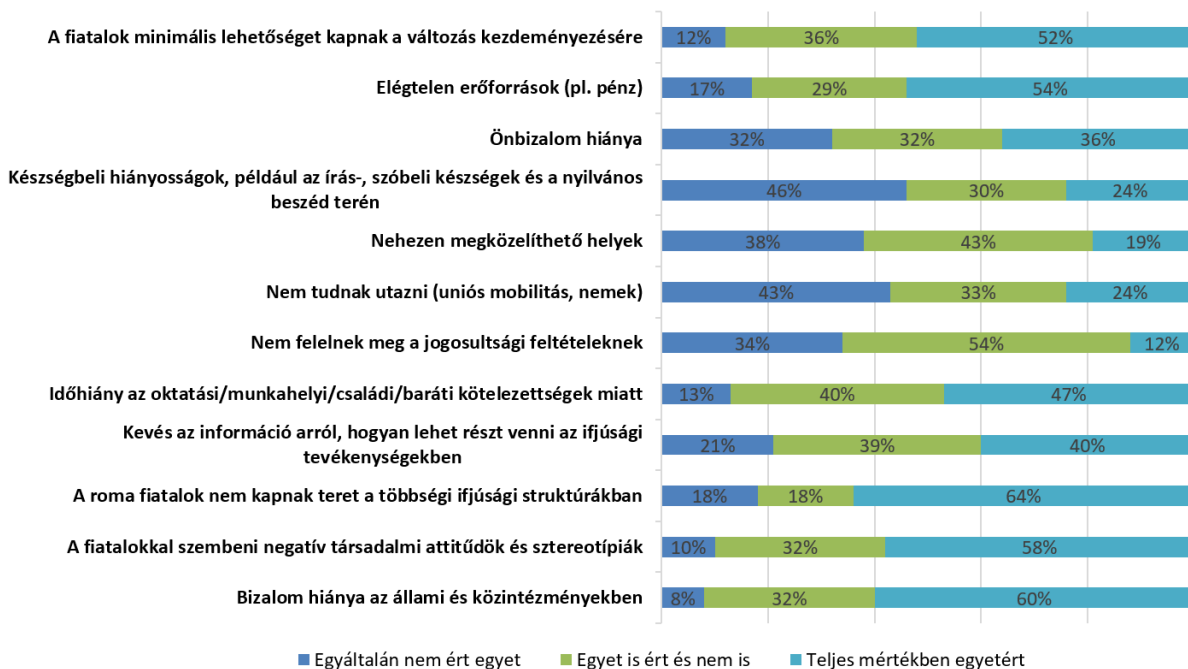

Mintegy 80%-uk azt mondta, hogy továbbra is kapnak információkat és híreket az általuk látogatott, romákkal kapcsolatos rendezvények szervezőitől. A válaszadók mintegy 80%-a egyetértett abban, hogy a romákkal kapcsolatos tevékenységek során szerzett tapasztalataik többsége jó volt, és a roma ifjúsági rendezvényeken részvételük után megerősödöttnek érezték magukat. A válaszadók mintegy 83%-a állította, hogy kapcsolatban maradt a rendezvény/tevékenység néhány résztvevőjével, 79%-uk pedig a szervezőkkel, ami azt mutatja, hogy a roma fiatalok valószínűleg az ilyen eseményeken keresztül kötődnek egymáshoz. Ezen túl a (roma ifjúsági) szervezetek képzéseken, szemináriumokon és műhelymunkákon keresztül tájékoztatják a roma fiatalokat jogaikról (az emberi jogok szemszögéből), az érvényesítésükre és védelmükre irányuló stratégiákról, valamint a jövőbeli eseményekről és tevékenységekről.

Arra a kérdésre, hogy melyek a roma fiatalok körében a tájékoztatás (hírek, lehetőségek és jövőbeli események) és a kommunikáció fő forrásai, kiderült, hogy a leggyakoribb csatorna a Facebook, ezt követi a szójhagyomány (például a barátokkal folytatott beszélgetés), az Instagram és a különböző személyes tevékenységek, amelyekben a roma fiatalok részt vettek. A roma fiatalok körében az NKSZ-ek és az e-mailek a legkevésbé gyakori forrásai az információcserének és a kommunikációnak.

Ahhoz, hogy bepillantást nyerjünk a roma fiatalok részvételét akadályozó főbb tényezőkre, a kérdőív arra kérte a válaszadókat, hogy jelöljék meg, ha „teljesen egyetértenek”, „egyáltalán nem értenek egyet”, illetve „egyet is értenek meg nem is” a részvételüket befolyásoló tényezőkkel.

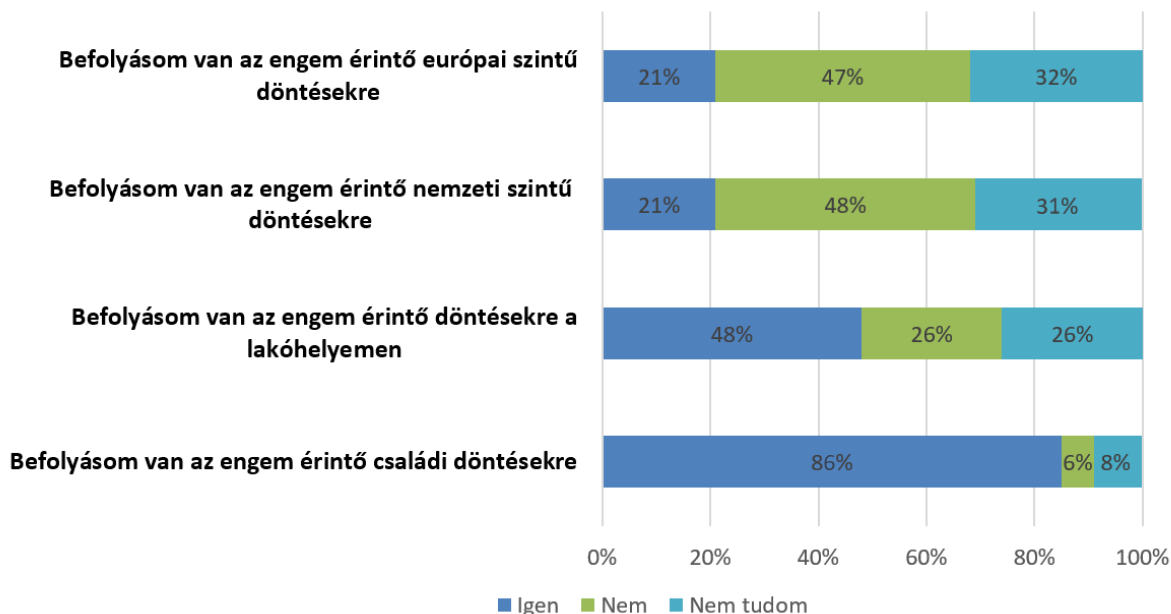
8. ábra Mi akadályozza a roma fiatalok részvételét?

A roma fiatalok a közéletben és a politikai életben közreműködésük következő öt fő akadályát említették: (1) a roma fiatalok nem kapnak helyet az általános ifjúsági struktúrákban – a válaszadók 64%-a határozottan egyetért ezzel az állítással; (2) a fiatalok bizalmatlansága az állami és közintézmények iránt – 60% határozottan egyetért; (3) a fiatalokkal szembeni negatív társadalmi hozzáállás – 58% határozottan egyetért; (4) elégtelen erőforrások – 54% határozottan egyetért; és (5) a fiatalok részére biztosított minimális felhatalmazás a változás kezdeményezésére - 52% határozottan egyetért. A következő akadályok sorrendben az oktatási és/vagy munkahelyi kötelezettségek, valamint a családi/baráti kötelezettségek miatti időhiányra utalnak – 47%-uk határozottan egyetért, illetve az ifjúsági tevékenységekbe való bekapcsolódás módjáról szóló hiányos tájékoztatás volt a másik akadály – 40%-uk határozottan egyetért.

A felmérés azt vizsgálta, hogy a roma fiatalok milyen mértékben érzik úgy, hogy személyesen befolyásolni tudják az őket érintő döntéseket.

9. ábra A roma fiatalok megítélése saját befolyásoló erejükről

Az eredményekből kitűnik, hogy a válaszadók mintegy 85%-a úgy véli, hogy befolyásolni tudja az őt érintő döntéseket a családján belül, ezt követi 48%, akik úgy vélik, befolyásolni tudják az őt érintő döntéseket a körzetében, szomszédságában vagy városában, míg alacsony százalékuk, egyenként 21% érezte úgy, befolyásolni tudja az európai, illetve az országos szintű döntéseket. Ezek az eredmények azt mutatják, hogy a roma fiatalok távolinak érzik magukat az őket érintő

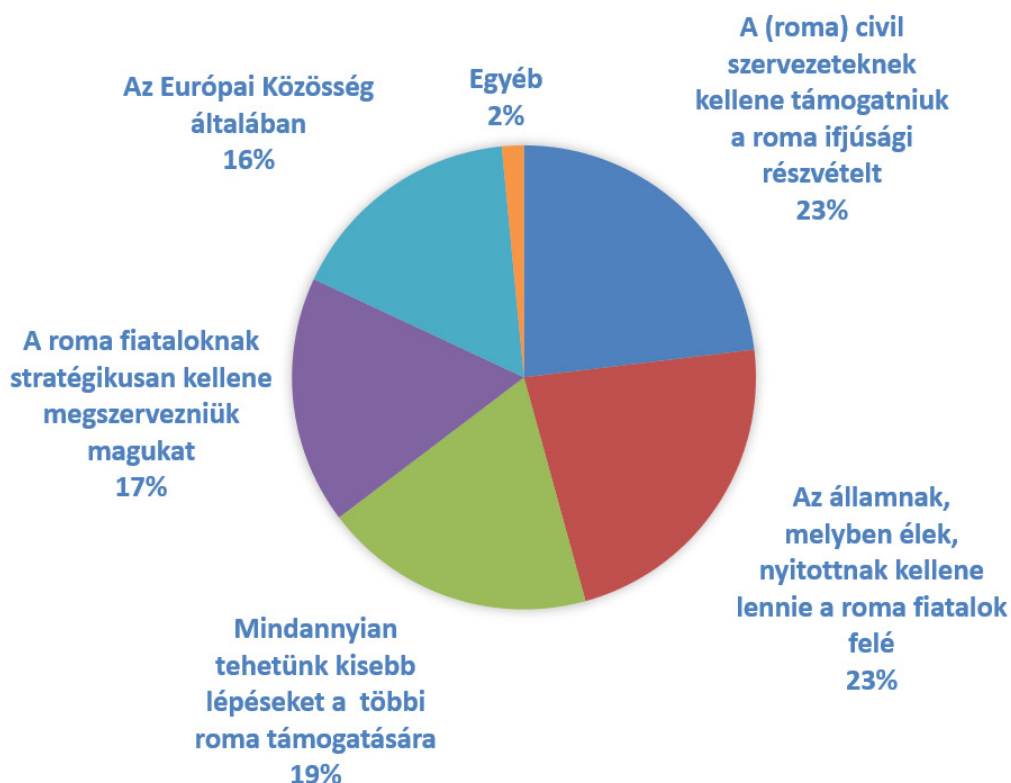
“A roma fiataloknak hinniük kell önmagukban, és részt kell venniük a jobb és normálisabb életmód kialakításának folyamatában – ez mindenki joga. A roma szervezeteknek és általában a nem kormányzati szervezeteknek ki kell lépniük abból a rózsaszín buborékból, amelyben élnek, és el kell érniük a kis falvak, a külvárosok és környékük fiataljait. A kormányzati intézményeknek el kell végezniük a munkájukat, válaszolniuk kell az NKSZ-eknek, mert a nem kormányzati szervezeteknek közvetlen rálátásuk van a valóságra”.

(roma fiatal, Bulgária)

nemzeti és európai szintű döntésektől. Ez nem meglepő, ha figyelembe vesszük, hogy a fiatalok általában eléggé csalódottak a hatóságok működésével és azzal kapcsolatban, hogy mennyire törődnek az igényeikkel és problémáikkal.⁶⁷

Arra a kérdésre, hogy *kinek mit kellene tennie a fiatalok közéleti szerepvállalásának elősegítése érdekében*, szinte minden válaszadó egyetértett azzal, hogy különböző szereplőknek kellene elvégezniük a feladatukat (lásd a 10. ábrát). Két különböző kérdésre válaszolva a válaszadók 23%-a mondta azt, hogy elvárja a (roma) civil társadalmi szervezetektől és nemzeti kormányától, hogy támogassák a fiatal romák részvételét, és jobban odafigyeljenek a fiatalokra. A válaszadók mintegy 19%-a gondolta úgy, hogy a romák egyénileg is tehetnek kis lépéseket más romák támogatására, ami arra utal, hogy a roma fiatalok tisztában vannak saját szerepükkel, és felismerik a roma fiatalok aktivitásának erejét. Végül, de nem utolsósorban a válaszadók viszonylag azonos számú, körülbelül 16-17%-a jelezte, hogy a roma fiataloknak stratégiai szempontból jobban össze kellene szerveződniük, és az Európai Közösségnek általában (pl. EK, EP, EBESZ, EBE) többet kellene tennie annak érdekében, hogy a roma fiatalok jobban belefolyjanak a közéletbe.

10. ábra Kinek mit kellene tennie, hogy segítse a fiatalok nyilvános szerepvállalását?

67 Ld. még: Nemzeti Demokratikus Intézet (2020). Youth Attitudes on Politics and Democracy in Central Europe [A fiatalok politikával és demokráciával kapcsolatos attitűdjei Közép-Európában.]. Elérhető: https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI_Youth2020_FINAL_0.pdf

7. KÖVETKEZTETÉSEK

Ez a jelentés naprakész képet nyújt a roma fiatalok helyzetéről, az állampolgári és politikai életben való részvételük főbb szükségleteire, kihívásaira és lehetőségeire is tekintettel. Főbb megállapításai alapján a következő következtetéseket vonjuk le:

Először is, ez a jelentés kimutatta, hogy a roma fiatalok célcsoportként nem szerepelnek szisztematikusan a nemzetközi, európai és nemzeti stratégiákban és keretekben. Eddig az uniós szakpolitikai dokumentumok a roma gyermekekre hivatkoztak, és az oktatást nevezték meg elsődleges szempontként, azonban a roma fiatalokkal kapcsolatban kevés vagy egyáltalán semmi nem hangzott el. Tekintettel a roma fiatalok sokféleségére, biztosítani kell, hogy a különböző szakpolitikák, programok, projektek és intézkedések célzott kedvezményezettjei megfeleljenek a különböző roma ifjúsági csoportok korcsoportonkénti szükségleteinek. Összefoglalva, úgy gondoljuk, hogy **a roma fiataloknak stratégiai prioritást** kell élvezniük nemzetközi, európai, nemzeti és helyi szinten egyaránt. Konkrét célkitűzéseket, cselekvési terveket és intézkedéseket kell meghatározni, kidolgozni, végrehajtani és nyomon követni.

Másodszor, a roma fiatalok részvétele rendkívül fontos pillére mind az ifjúsági, mind a roma politikának. Ha a roma fiatalokat bevonják az őket érintő döntésekbe, akkor magukénak érzik ezeket a döntéseket, és a számukra létrehozott szolgáltatások jobban megfelelhetnek törekvéseiknek, szükségleteiknek és jogaiknak. A korlátozott roma politika és általában a többségi ifjúságpolitika nem foglalkozott a roma fiatalok hangjával, jelenlétével, szükségleteivel és aggodalmaival. A roma fiatalok ki vannak zárva a transznacionális és nemzeti ifjúsági struktúrákból (pl. a Nemzeti Ifjúsági Tanácsokból), nincs megfelelő képviselőjük és nincsenek bevonva a roma struktúrákba és civil társadalmi szervezetekbe.

Itt az ideje, hogy a roma fiatalok lehetőséget kapjanak arra, hogy részt vegyenek a politikai döntéshozatali folyamatokban, ahol megkérdőjelezhetik, kétségbe vonhatják az őket érintő politikákat, javaslatot tehetnek rájuk és dönthetnek róluk. Lehetőséget kell teremteni a roma fiatalok számára, hogy aktív szerepet vállaljanak az igényeiket érintő politikai döntések meghozatalában. A roma fiatalokat be kell vonni a különböző nemzeti és európai szintű szerepvállalási folyamatokba, valamint a romákkal és az ifjúsággal kapcsolatos kérdésekre nyilvános konzultációkon, közvetlen állampolgárként, a civil társadalom képviselőiként, szakértőkként vagy érdekcsoportként, de parlamenti meghallgatásokon vagy politikai tárgyalásokon keresztül és sok más módon is.

Továbbá a roma fiatalokat nemcsak kedvezményezettként, hanem teljes jogú, döntéshozatali jogkörrel rendelkező tagként is be kell vonni mind az ifjúsági, mind a roma struktúrákba és civil szervezetekbe, hogy biztosíthassák a roma civil szervezetek eddig végzett munkájának fenntarthatóságát, így erősítve a romák hangját, és hozzájárulva Európa ifjúságának diverzifikációjához. Összefoglalva, **a roma fiatalok részvételét a képviselői struktúrákban (pl. a közigazgatásban, tanácsokban stb.) és a döntéshozatali folyamatokban** minden érintett szereplőnek minden szinten fokoznia és szavatolnia kell.

Harmadszor: nemzeti és uniós szinten kell kezelni a fennálló strukturális akadályokat, amelyek gátolják a roma fiatalok polgári és politikai részvételét. Ilyen akadályok a meglévő politikai képviselői rendszerek, a választási csalás, a választási folyamatokban való általános részvételt gátló egyéb állami szintű intézkedések, valamint a roma fiatalok bizalmatlansága a nem roma érdekeket szolgáló intézményekkel szemben.

Be kell fektetni a roma fiatalok kapacitásának építésébe, hogy részt vehessenek a politikai életben, beleértve olyan konkrét intézkedéseket is, amelyek növelik a távoli közösségek és a vidéki területek fiataljainak részvételi lehetőségeit. Annak érdekében, hogy a roma fiatalok ugyanazokat a jogokat és kiváltságokat élvezhessenek, mint a nem roma állampolgárok többsége, többet kell dolgozni a roma fiatalok, különösen a hátrányos helyzetűek képességeinek megerősítésén. A roma fiatalok, akik csak korlátozott ismeretekkel rendelkeznek a roma mobilizációról és aktivitásról, olyan csoportot alkotnak, amely profitálhatna az ilyen jellegű felkeresésből. Összefoglalva, a különböző szereplőknek és érdekeltek kötelesek biztosítani a roma fiatalok számára a kapacitásépítési lehetőségeket a lehetőségekről szóló tájékoztatás és tudatosítás, tanulás és képzés, foglalkoztatás/gyakornokság és a finanszírozás révén.

Végül, ami még fontosabb, széles körben ismert, hogy a roma fiatalok többsége Európa-szerte sehol nem élvezi ugyanazokat a jogokat és előnyöket, amelyeket bármely más uniós fiatal állampolgár (lásd EU-MIDIS II, FRA, 2018). Ennek oka korlátozott hozzáférésük az áruhoz és szolgáltatásokhoz, ami közvetlen következménye az őket sújtó cigányellenességnek, valamint életkoruknak; illetve másoknak az a felfogása, hogy a fiatalok passzív kedvezményezettek, nem pedig aktív szereplők, akik dönthetnek az őket érintő politikákról. A cigányellenesség hosszú távon csökkenti a roma fiatalok önbizalmát, és a roma fiatalok által önmagukkal szemben támasztott magasabb elvárásokat, de a roma fiatalok társadalomból való önkirekesztését is meghatározhatja.⁶⁸ A cigányellenességet, mint az egyenlő társadalmak és a romák integrációjának fő akadályát fel kell ismerni és le kell küzdeni; hatékony intézkedéseket kell kidolgozni a cigányellenesség és az intézményes rasszizmus elleni küzdelemre; a toleranciát pedig meg kell tanítani/elő kell mozdítani. A politikai részvétel (formális és informális) képes kezelni a cigányellenességet. A roma fiatalok például tapasztalatot szereznek és növelik képességüket arra, hogy politikai szereplőkké, döntéshozókká és aktivistákká válva saját kezükbe vegyék a romakérdéseket, képesek legyenek (roma és ifjúsági) érdekeiket saját közösségeik politikai napirendjén megfogalmazni. Összefoglalva: a roma és ifjúsági kérdésekben érintett különböző állami és nem állami intézményeknek együtt kell működniük annak érdekében, hogy **felkészítsék a roma fiatalokat arra, hogy a cigányellenesség elleni küzdelemben élen járjanak.**

68 Torotcoi, S. – Pecak, M. (2019): Path to Higher Education: Combating Antigypsyism by Building Roma Students' Aspirations and Resilience - Dimensions of Antigypsyism in Europe [Út a felsőoktatásba: A cigányellenesség elleni küzdelem a roma diákok törekvéseinek és ellenálló képességének erősítésével - A cigányellenesség dimenziói Európában.]. Elérhető: https://www.enar-eu.org/IMG/pdf/20116_book_roma_final.pdf

8. AJÁNLÁSOK

Ez a jelentés igyekszik hozzájárulni a roma fiatalok jogainak gyakorlása és aggodalmaik hangoztatása során felmerülő főbb kihívások kezeléséhez, az alábbi szakasz pedig konkrét ajánlásokat fogalmaz meg az egyes kategóriákra vonatkozóan. Az alábbi ajánlásokat továbbá a roma fiatalok sokféleségének és interszekcionalitásának megértésével kell kiegészíteni, figyelembe véve nemüket, korukat, nemzetiségüket, vallásukat, szexuális irányultságukat, nemi identitásukat, fogyatékoságukat, nyelvüket, erkölcsi vagy politikai nézeteiket, társadalmi-gazdasági osztályukat, foglalkozásukat, megjelenésüket, szellemi képességeiket vagy bármely más jellemzőjüket. A többszörös diszkriminációt és az interszekcionális tapasztalatokat minden szinten figyelembe kell venni.

A fenti következtetések és a felmérésben részt vevőktől származó észrevételek alapján a következő ajánlások fogalmazhatók meg. Az ajánlások a következtetési részben tárgyalt négy fő hiányosság szerint épülnek fel:

- 1 A roma fiatalokat stratégiai prioritássá kell tenni nemzetközi, európai, nemzeti és helyi szinten egyaránt.
- 2 Biztosítani kell a roma fiatalok részvételét a képviseleti struktúrákban és a döntéshozatali folyamatokban.
- 3 Kapacitásépítési lehetőségeket kell biztosítani a roma fiatalok bevonása érdekében
- 4 A roma fiatalokat képessé kell tenni arra, hogy élen járjanak a cigányellenesség elleni küzdelemben.

A következőkben egyenként vesszük sorra ezeket.

1. **A roma fiatalokat stratégiai prioritássá kell tenni nemzetközi, európai, nemzeti és helyi szinten egyaránt. Konkrét célkitűzéseket, cselekvési terveket és intézkedéseket kell meghatározni, kidolgozni, végrehajtani és nyomon követni.**

1.1 *Nemzetközi szinten a legitim mandátummal rendelkező szervezeteknek és intézményeknek stratégiai kereteik és szakpolitikai munkájuk révén a roma fiatalokat kell megcélozniuk. Felszólítjuk:*

- az **ENSZ ifjúsági megbízottját (ENSZIM)**, hogy kifejezetten a fiatal romákra és a polgári térben elfoglalt helyzetükre utaljon.
- a **Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezetet (OECD)**, hogy mozdítsa elő a fiatal romák oktatásával és foglalkoztatásával kapcsolatos intézkedéseket
- Az **Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezeten belül a Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalát (EBESZ/ODIHR)**, hogy hatékonyan támogassa a roma és szinti fiatalok részvételét a tagállamokban.
- Az **Európa Tanácsot (ET)**, folytassa és diverzifikálja a roma fiatalokkal kapcsolatos munkáját, és fogadjon el egy Miniszteri Bizottsági ajánlást a roma fiatalok részvételéről.
- Az **Európai Ifjúsági Fórumát**, hogy kezdeményezzen állásfoglalást a tagszervezeteinél a cigányellenességgel szembeni küzdelem és a roma fiatalok aktív részvétele érdekében, valamint támogassa a roma fiatalok igényeinek megfelelő ifjúságpolitikák kidolgozását és végrehajtását.

1.2 *Felszólítjuk az EU-t, hogy mind az általános, mind a romákra irányuló politikai munkájában kifejezetten a roma fiatalokat célozza meg.*

- Az **Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Főigazgatóságát**, hogy a roma fiatalokat vonja be az EU 2027-ig szóló ifjúsági stratégiájába, és biztosítsa a roma fiatalok részvételét a döntéshozatali folyamatokban, pl.: a Jövő nemzeti tevékenységének tervezőiben, az EU ifjúsági párbeszédben és EU ifjúsági stratégiai platformján. Ezenkívül a nemzeti ifjúsági stratégiákat a befogadás és a roma fiatalok aktív részvételére tett hivatkozás kritériumai alapján kell értékelni. A 2027. utáni uniós ifjúsági stratégiának ki kell terjednie a roma fiatalok igényeire és kihívásaira, és tükröznie kell azokat.
- Az **Európai Bizottság Foglalkoztatási Főigazgatóságát**, hogy hozzon létre eljárásokat és mechanizmusokat annak biztosítására, hogy a NEET („nem tanuló, nem foglalkoztatott, nem képzésben részt vevő”) kategóriába tartozó romák nemzeti szinten kifejezetten a célcsoportba kerüljenek, és hogy részesülhessenek a fiatalokra vonatkozó nemzeti intézkedésekből. A roma fiatalokat kifejezetten be kell vonni az olyan programokba, mint az ESZA+ keretében megvalósuló „Az Ön Első Eures Állása” és az ifjúságfoglalkoztatási kezdeményezés (YEI).
- Az **Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Főigazgatóságát**, hogy gondoskodjék a roma fiatalok részére az általános ifjúsági programok, tehát az Erasmus+, Európai Szolidaritási Testület (ESC) és egyebek egyenlő eléréséről.
- A **SALTO-központokat** és az Erasmus nemzeti irodáit, hogy építsék ki a romák és roma ifjúsági szervezetek kapacitását, amellyel képzési lehetőségekhez juthatnak és elérik az Erasmus+ és az ESC programokat, valamint mozgósíthatják a roma fiatalokat a programok kiaknázására.
- Az **Európai Bizottság Jogérvényesítési Főigazgatóságát**, hogy gondoskodjon arról, hogy a 2030-ig tartó időszakban egyenlőségre, befogadásra és részvételre vonatkozó uniós romastratégiai keretrendszer szerinti nemzeti romastratégiák kifejezetten a roma fiatalokat célozzák meg.

1.3 *A nemzeti, helyi és regionális önkormányzatoknak kifejezetten a roma fiatalokat kell megcélozniuk mind az általános, mind a romákra irányuló szakpolitikai munkájukban. Felszólítjuk:*

- a tagállamok **kormányait**, hogy a megújított nemzeti romastratégiákban kifejezetten foglalkozzanak a fiatal romákkal.
- A nemzeti, helyi és regionális szintű intézményeket és kormányzerveket, hogy a fiatal romák szükségleteivel általános intézkedéscsomagban foglalkozzanak megfelelő módon: gondoskodjanak róla, hogy az ifjúsági/kisebbségi/oktatási/társadalmi stratégiák, szakpolitikák és programok a roma fiatalokat átfogó célként vegyék figyelembe.
- A helyi akciócsoportok (HACS-ok) irányító hatóságait, hogy helyi stratégiáikba építsék be a roma fiatalokat úgy, hogy tevékenységeik és pályázati felhívásaik keretében kifejezetten a roma fiatalokat célozzák meg.

2. Az érintett érdekelt feleknek biztosítaniuk és fokozniuk kell a roma fiatalok részvételét a képviseleti struktúrákban (pl. közigazgatás, tanácsok stb.) és a döntéshozatali folyamatokban.

2.1 Európai és nemzetközi szinten felszólítjuk

- az EU-t, hogy a roma fiatalokat érintő koordinációs mechanizmusok meglétéről más nemzetközi szervezetek, például az **Európa Tanács, az ODIHR/OSCE és az ENSZ**, valamint a roma fiatalokkal foglalkozó számos európai hálózat és nemzeti szervezet bevonásával.
- Az **Európai Bizottságot**, hogy helyezze előtérbe a roma fiatalok döntéshozatalban, valamint a roma- és ifjúságpolitikákban és -struktúrákban betöltött szerepének megerősítésébe fektetést.
- Az **Európai Ifjúsági Fórumot** és tagságát, hogy gondoskodjanak a roma fiatalok érdemi részvételét struktúráikban egyénileg is, szervezetben is.
- Az **Európai Ifjúsági Fórum és tagságát**, hogy támogassák az új uniós romaprogram sikeres végrehajtását, különösen a roma fiatalok szerepvállalásának és részvételének erősítése terén.

2.2 Nemzeti, regionális és helyi szinten felszólítjuk

- A **nemzeti kormányokat**, hogy foglalkozzanak a fiatal romákkal mint a változás aktív szereplőivel. A roma fiataloknak a nemzeti hatóságokkal közösen hozzá kell járulniuk a fiatal romák igényeit megfelelően kielégítő szakpolitikák kialakításához.
- A **nemzeti kormányokat**, valamint a Romákkal Kapcsolatot Tartó Nemzeti Irodákat (**National Roma Contact Points, NRCP**) és szervezeteket, hogy vonják be a fiatal romákat szakértőként. A roma ifjúsági szervezeteket be kell vonni a nemzeti romaforumokba, valamint a roma- és ifjúsági kérdésekkel kapcsolatos fontos konzultációs mechanizmusokba.
- A kormányokat és a Romákkal Kapcsolatot Tartó Nemzeti Irodákat (**National Roma Contact Points, NRCP**), hogy vonják be a roma fiatalokat a nemzeti romastratégiák tervezésébe, végrehajtásába és nyomon követésébe.
- A **Nemzeti Ifjúsági Tanácsok**nak aktívan törekedniük kell arra, hogy biztosítsák a roma fiatalok egyéni és szervezett érdemi részvételét a struktúráikban.
- A roma fiatalokat be kell vonni a **helyi (például egyetemi) ifjúsági parlamentek és diákönkormányzatok** munkájába.
- A **helyi ifjúsági parlamenteket és diákönkormányzatokat** (például az egyetemeken), hogy vonják be a roma fiatalokat munkájukba.
- A **helyi akciócsoportokat** (HACS-okat), hogy aktív tagokként vonják be a roma fiatalokat, különösen a helyi intézkedési stratégiák kialakításába.

3. A különböző szereplőknek és érdekelteknek biztosítaniuk kell a roma fiatalok szerepvállalásához szükséges kapacitásépítési lehetőségeket: a tanulással és képzéssel kapcsolatos tájékoztatáshoz, képzéshez, a foglalkoztatási/gyakornoki lehetőségekhez és a finanszírozáshoz jutás segítségével.

3.1 *Információmegosztási lehetőségek és figyelemfelkeltő kampányok*

- Az **európai, nemzeti és helyi hatóságoknak és a nem kormányzati szervezetek** részére tájékoztatókat, fórumokat stb. kell szervezniük a roma fiatalok részére az ilyen struktúrákban (érdekeltek félként és kedvezményezettként egyaránt) rendelkezésükre álló részvételi lehetőségeikről.
- Az **európai, nemzeti és helyi hatóságoknak és a nem kormányzati szervezeteknek** tájékoztató stratégiákat kell kidolgozniuk a roma fiataloknak szóló képzési és tanulási lehetőségekre vonatkozó információk terjesztésére különböző témákban, ezek között az emberi jogokról, politikai részvételről, stb.
- Az **európai, nemzeti és helyi hatóságoknak és a nem kormányzati szervezeteknek** támogatniuk kell és több műhelymunkát, konferenciát, találkozót és megbeszélést kell szervezniük a roma fiatalok számára, valamint lehetőséget kell teremteniük a roma fiatalok irányította munkára.

3.2 *Oktatási és képzési lehetőségek*

- Az **EBESZ/ODIHR-nek, az Európa Tanácsnak, az Európai Bizottságnak** és más szervezeteknek, így a Nemzeti Demokratikus Intézetnek (NDI) képzési lehetőségeket kell teremteniük a roma fiatalok politikai készségeinek fejlesztésére, hogy politikai szereplőkké válhassanak.
- A **nem kormányzati szervezeteknek, uniós és nemzeti programoknak** olyan projekteket kell tervezniük és végrehajtaniuk, amelyek hozzájárulnak a fiatal romák digitális kompetenciáinak fejlesztéséhez.
- A **nem kormányzati szervezeteknek, uniós és nemzeti programoknak** rendszeresen szervezniük kell érdekérvényesítő képzéseket roma fiatalok számára.
- A **nem kormányzati szervezetek, uniós és nemzeti programok** támogassák és kínáljanak képzéseket, tevékenységeket a roma fiatalok uniós és nemzeti szintű politikai döntéshozatali folyamatokkal kapcsolatos ismereteinek bővítésére.

3.3 *Foglalkoztatás és szakmai gyakorlat*

- Az **uniós intézményeknél** (például az Európai Bizottságnál, az Európai Parlamentnél, az Európai Tanácsnál, az Európai Központi Banknál, az Európai Beruházási Banknál stb.) és az uniós programok révén gyakornoki és foglalkoztatási lehetőségek és programok széles körét kell létrehozni fiatal romák számára.
- A nemzeti parlamenteknek, minisztériumoknak és önkormányzatoknak, valamint a nemzeti programoknak gyakornoki lehetőségek és programok széles körét kell létrehozniuk a fiatal romák számára a **nemzeti és helyi közigazgatásban**.
- A **nemzeti kormányoknak** támogatniuk kell a roma fiatalok különböző foglalkoztatási programjait a roma- ifjúsági és többségi kérdésekkel foglalkozó nemzeti szintű intézményekben és szervezetekben (pl. nemzeti és helyi közigazgatás, nemzeti parlamentek, minisztériumok és önkormányzatok).
- A **nemzeti kormányoknak és szervezeteknek** meg kell állapodniuk egy olyan konkrét politikában, amely a fiatal romák felvételét célozza az ifjúságpolitikát kidolgozó intézményekbe/szervezetekbe.

3.4 A roma fiatalok részvételének finanszírozása és támogatása

- Az **Európai Bizottságnak** prioritásként kell kezelnie a roma fiatalok és a roma ifjúsági civil szervezetek szerepvállalásának erősítésébe és kapacitásépítésébe fektetést.
- Az **uniós, nemzeti és helyi programoknak** támogatniuk kell a helyi informális csoportokat (érdeklubokat és formációkat), a nem kormányzati szervezeteket és a közvetítőket, hogy a roma fiatalokkal kapcsolatos konkrét projektekre (képzés, tudatosságnövelés a részvételről, állampolgári nevelés és egyéb tevékenységek) összpontosítsanak.
- A **nemzeti kormányoknak, a felsőoktatási intézményeknek és az** oktatási területen működő **adományozóknak** ösztöndíjat kell biztosítaniuk a politika, a politikai döntéshozatal és a közszolgálat iránt érdeklődő fiatal romák számára.
- Az **európai és nemzeti intézményeknek** anyagilag támogatniuk kell a roma fiatalok részvételét a konzultációs folyamatokban és az állampolgári szerepvállalás egyéb intézményesített formáiban.

4. A nemzetközi, uniós, nemzeti, regionális és helyi szereplőknek el kell kötelezniük magukat a cigányellenesség elleni küzdelem mellett:

- Azzal, hogy eszközöket biztosítanak a fiatal romák számára a diszkrimináció, a cigányellenesség és a gyűlöletbeszéd elleni online és offline küzdelemhez, például képzés, oktatási és pénzügyi források formájában.
- Azzal, hogy a roma fiatalok számára teret biztosítanak kulturális önazonosságuk kifejezésére (pl. (pl. roma kulturális központok, kulturális tevékenységek és összejövetelek támogatásával).
- Azzal, hogy helyet biztosítanak a roma fiatalok számára, hogy szerkesztői jogkörrel rendelkezzenek és magukénak érezzék a romák képviseletét a többségi médiában.
- Azzal, hogy investálnak olyan programokba, amelyek a roma fiatalokat a roma történelem, nyelv és kultúra kutatására ösztönzik.
- Azzal, hogy elősegítik a roma és szinti holokausztról szóló ismeretterjesztést és elismerésüket.
- Azzal, hogy korai életkortól egészen a középiskola végéig beillesztik a roma történelmet és kultúrát az általános tantervbe.
- Azzal, hogy tanítanak a roma és szinti holokausztról, valamint a nemzeti kormányok és illetékes minisztériumaik oktatási és tananyagokat dolgoznak ki roma tudósok és a roma civil társadalom bevonásával.
- Azzal, hogy népszerűsítik a roma kultúra sokszínűségét, gazdagságát az iskolákban (híres romák és pozitív, nem diszkriminatív roma példaképekkel, történetekkel).
- Azzal, hogy fiatal romáknak szóló programokba fektetnek, amelyek célja a romákról alkotott pozitív kép népszerűsítése filmek, videók, hangfelvételek, színházi előadások, festmények, fényképek, könyvek stb. segítségével.

MELLÉKLET

1. **Név (nem kötelező megadni)**

2. **Életkor**

3. **Város. környék/vidék**

4. **Társadalmi nem:**

5. **Az alábbiak közül melyik tükrözi legjobban az Ön jelenlegi jogállását/foglalkozását?**

Munkavállaló (1) Hallgató (2) Munkanélküli (3) Önkéntes (4) Nem vesz részt oktatásban (5)

Egyéb (6) _____

6. **Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?**

7. **Egyetért vagy nem ért egyet az alábbi megállapítással?**

Egyetértek (1) Nem értek egyet (2) Nem értelmezhető (3)

- Bizonyos helyzetekben úgy döntök, hogy nem vallom magam romának.
- Erősen hátrányos helyzetűnek érzem magam a nem roma fiatalokkal szemben (pl. általában a társadalomban, az iskolában).
- Megfigyeltem és tapasztaltam romákkal szembeni diszkriminatív szavakat, viselkedést vagy gesztusokat.
- Iskolai/egyetemi tanulmányaim során szembesültem rasszizmussal.
- Etnikai hovatartozásom miatt kiemelték az osztályban, és másként bántak velem, mint más diákokkal.
- Diszkriminációval találkoztam álláskeresőm során.
- Etnikai hovatartozásom miatt nem engedtek be klubokba, bárókba, sport- és kulturális eseményekre.

8. **Roma fiatakként mi aggasztja Önt leginkább? Az összes vonatkozó választ jelölje meg.**

- A hozzám közel eső közösségem
- Mobilitás az európai térségben
- Foglalkoztatás
- Képzési, oktatási, iskolázási lehetőségek
- Az egészségügy elérése
- Rasszizmus és hátrányos megkülönböztetés
- Sport, szórakozás és kulturális élet
- Részvétel a közéletben és a társadalmi életben
- Gyűlölet-bűncselekmények és gyűlöletbeszéd
- Magán- és családi életem
- Rendőri brutalitás
- Kilakoltatások (lakhatás)
- Családon belüli erőszak
- Nemekkel kapcsolatos kérdések (pl. korai házasságok)
- Igazságszolgáltatáshoz jutás

9. Ki tud Önnek segíteni/támogatni aggodalmainak és szükségleteinek kezelésében?

- Barátok
- Család
- Mentor(ok)
- Egy közelben található NKSZ
- A meglévő közigazgatási szervek (pl. polgármester, rendőrség)
- A közösségem vallási vezetője
- A közösségem politikai vezetője
- Roma vonatkozású közvetítők a közösségemben
- Más

10. Melyek a roma fiatalok közötti információcsere (hírek, lehetőségek, jövőbeli események) és kommunikáció fő forrásai?

- E-mail
- Facebook
- Instagram
- Nem kormányzati szervezetek
- Színhagyomány (pl. baráti beszélgetés)
- Különböző tevékenységek során, amelyekben részt vettem
- Egyéb

11. Ismer roma vonatkozású (ifjúsági) NKSZ-eket saját területén/hazájában?

Ha igen, kérjük, sorolja fel őket!

12. Tagja valamilyen civil szervezetnek/mozgalomnak/egyesületnek/informális csoportnak stb.?

Ha igen, kérjük, sorolja fel őket!

13. Mi motiválja/motiválná Önt arra, hogy részt vegyen romákkal kapcsolatos tevékenységekben és a romák jogainak előmozdításában? Az összes vonatkozó választ jelölje meg.

- A gondolat, hogy részese lehetek a dolgok megváltoztatásának.
- A rasszizmus, amellyel én vagy ismerőseim szembesültünk
- Ha a tevékenységek relevánsak/érdekesek lennének számomra
- Ha többféle lehetőség lesz önkéntes munkára
- Ha a tevékenységekben, ahová megyek, barátaim/ismerőseim vannak
- Ha jobban megérteném a romák helyzetét
- Ha látnám a cselekedeteim közvetlen hatását
- Ha a támogathatósági feltételek átláthatóbbak lennének
- Ha engem nem terhel pénzügyi költség
- Ha a tevékenység közel van a lakóhelyemhez
- Ha a tevékenység egy másik országban történik
- Ha van egy biztonságos hely, ahol szabadnak és befogadottnak érezhetem magam
- Ha ismerem az esemény/tevékenység nyelvét

14. Az alábbi tevékenységek közül melyekben vett eddig részt?

Az összes vonatkozó választ jelölje meg.

- Választóként részt vettem választásokon (pl. európai, nemzeti, helyi szinten).
- Részt vettem közmeghallgatásokon és konzultációkon (helyi tanács, nemzeti parlament).
- Szerveztem bizonyos gyakorlatok (pl. rasszizmus, szegregáció) elleni tiltakozás vagy részt vettem rajta.
- Tüntetést szerveztem/részt vettem tüntetésen valamilyen jogszabály megváltoztatásáért/támogatásáért.
- Dolgoztam a civil szervezeti szektorban (azaz a nem kormányzati szervezetekben).
- Petíciókat szerveztem/írtam alá (pl. online, aláírásgyűjtés)
- Részt vettem politikai kampányban
- Dolgoztam/gyakornokoskodtam közintézményeknél, kormányzatnál (pl. kormányban, polgármesternél)
- Külföldi önkéntes munkát végeztem (pl. az Európai Önkéntes Szolgálaton keresztül).
- Politikai párt tagja vagyok/ voltam
- Önkéntes munkát végzek/végeztem hazámban (pl. vallási, környezetvédelmi céllal)
- Számos roma témájú műhelymunkán, szemináriumon, rendezvényen vettem részt.
- Helyi akciócsoport tagja vagyok/voltam
- Figyeltem/jelentettem a gyűlöletbeszédet a közösségi médiában és az újságokban
- Ifjúsági tanács, diákszervezet és más ifjúsággal kapcsolatos szervezet tagja vagyok/ voltam.
- Egyéb

15. Jelezze, mennyire ismeri a következőket!

Soha nem hallottam róla (1)

Kicsit ismerős (2)

Kedvezményezettje voltam (3)

- Az EU Ifjúsági Párbeszéde
- Erasmus +
- Fedezd fel az EU-t
- Az Európai Szolidaritási Testület
- Mozgásban az Ifjúság Kezdeményezés
- Az Ön első EURES állása
- Az Ifjúságfoglalkoztatási kezdeményezés
- Az Ifjúsági Garancia
- Az Európai Önkéntes Szolgálat

16. Egyetért vagy nem ért egyet az alábbi megállapítással?

Egyetérték (1)

Nem értek egyet (2)

- Általánosságban elmondható, hogy a romákhoz fűződő tevékenységekkel kapcsolatos tapasztalataim többségében jó volt.
- Úgy éreztem, megerősödtem, miután részt vettem a romákkal kapcsolatos tevékenységeken.
- Néhány résztvevővel tartottam a kapcsolatot, miután részt vettem egy roma vonatkozású rendezvényen.
- Miután részt vettem egy roma vonatkozású rendezvényen/tevékenységen, tartottam a kapcsolatot a szervezőkkel.
- Továbbra is kaptam információkat és híreket azokról a roma vonatkozású rendezvények szervezőitől, amelyeket látogattam.

17. Értékelje 1 = «Egyáltalán nem ért egyet» és 3 = «Teljesen egyetért» között azokat a lehetséges akadályokat, amelyek befolyásolják részvételét és szerepvállalását az Önt érintő kérdésekben.

- A fiatalok nem bíznak az állami és közintézményekben
- A fiatalokkal szembeni negatív társadalmi attitűdök és sztereotípiák
- A roma fiatalok nem kapnak teret a többségi ifjúsági struktúrákban
- Csekély az információ arról, hogyan lehet részt venni az ifjúsági tevékenységekben.
- Nincs elég idő az oktatási és/vagy munkahelyi kötelezettségek, valamint a családi/baráti kötelezettségek miatt.
- Nem felelnek meg a jogosultsági feltételeknek
- Nem tudnak utazni (uniós mobilitás, nemek)
- Nehezen megközelíthető helyek
- Készségbeli hiányosságok, például az írni-olvasni tudás, a szóbeli készségek és a nyilvános beszéd terén.
- A bizalom hiánya
- Elégtelen erőforrások (pl. pénz)
- A fiatalok minimális lehetőséget kapnak a változás kezdeményezésére

18. Kinek mit kellene tennie annak érdekében, hogy segítse a fiatalokat a közösségükben/országukban a nyilvános szerepvállalásban? Az összes vonatkozó választ jelölje meg.

- A (roma) civil szervezeteknek támogatniuk kell a fiatal romákat a részvételben.
- Az államnak, amelyben élek, nyitottnak kellene lennie a roma fiatalok iránt.
- A roma fiataloknak stratégiai szempontból jobban kellene szerveződniük.
- Mindenki tehet apró lépéseket a többi roma támogatására.
- Az Európai Közösségnek általában (azaz az EK-nak, az EP-nek, az EBESZ-nek, az Európa Tanácsnak) többet kellene tennie.
- Egyéb

19. Úgy érzi, hogy befolyásolni tudja az Önt érintő alábbi döntéseket?

Igen (1) Nem (2) Nem tudom (3)

- Befolyásolhatom az engem érintő döntéseket a családomon belül.
- Befolyásolhatom az engem érintő döntéseket a területemen/körzetemben/városomban.
- Befolyásolhatom az engem érintő nemzeti szintű döntéseket.
- Befolyásolhatom az engem érintő európai szintű döntéseket.

20. Kérjük, az alábbiakban írja le a roma fiatalok polgári és politikai részvételével kapcsolatos záró megjegyzéseit, észrevételeit.

Ez a kutatás a Roma Youth Voices projekt részeként valósult meg, amelyet a Phiren Amenca koordinált, és az Európai Bizottság Igazságügyi Főigazgatóságának Jogok, Egyenlőség és Állampolgárság Programja finanszírozott.

A kutatás magyarra fordítását a Terno Glaso projekt biztosította, amelyet az RGDTs koordinált és az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetsége finanszírozott.

A kiadvány tartalma kizárólag a szerzők véleményét tükrözi, és a Phiren Amenca kizárólagos felelőssége. Sem az Európai Bizottság, sem Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetsége nem vállal felelősséget a benne található információkért és azok esetleges felhasználásáért.

